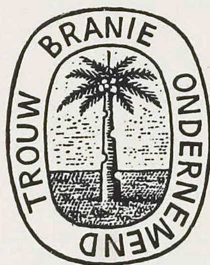

18e JAARGANG No. 14 1 FEBRUARI 1974 — f 1,75

tong tong

HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

(Foto J. Ter Marsch)

BIJ DE VOORPLAAT

EVEN RUSTEN

Aangezien op raad van de dokter Tjalie weer eens een korte poos het werken moet laten, zullen enkele keren ook de Voorplaatartikelen niet geschreven worden. We zullen het dan moeten stellen met de gambar sadja, maar zullen dan extra ons best doen prentjes te kiezen waar U gezellig zélf een hoop bij kan fantaseren!

Het is overigens best zo goed dat de knorrepot zich een tijdje gedeisd houdt, nietwaar? Maar maakt U zich intussen vooral geen extra zorgen en niet al te vaak bezorgd vragen hoe het met Tjalie gaat, lo! Zo'n rustpauze zal me uitstekend bekomen - en tanggoeng ook Tong-Tong goed doen!

Voor deze week een plaatje van "het meisjespensionaat aan het Koningsplein tijdens een overstroming", waar oud-gasten direct het "CAS-complex" uit herkennen. Maar of de lieftallige meisjes nog te herinneren zijn, is beslist de vraag nog, want de foto werd gemaakt op 15 Februari 1918, dus op de kop af 56 jaar geleden!......

Eigen Koffie

Wellicht vindt U het leuk, deze foto te bekijken. Het is onze koffieplant (Robusta of Arabica), zoals die nu nog met rijpende bessen in onze kamer staat.

In Juli 1969 als een ontkiemend plantje meegepikt uit Kew Gardens Londen. Telkens in een grotere pot, door mijn vrouw verzorgd. Kreeg in februari en maart '73 bloemen.

Hoewel het proces zéér, zéér langzaam is gegaan, is het wel zeer goed gegaan. Geen één bloempje is afgevallen, geen één bes is afgevallen.

We hebben er al een paar geoogst.

Als iemand toevallig weet, hoe koffiebonen gebrand moeten worden, zouden wij dat graag horen.

Het leukste zou immers zijn, als we er ook nog een kopje koffie van konden drinken.

W. M. Nelissen,
Colenso 76,
Soest.

ONRUSTBAREND

is het aantal klachten over het niet-ontvangen van ons blad in de maanden December/Januari geweest. Klachten waarvan je de oorzaak niet kon traceren. Want hoe komt het dat iemand b.v. niet het nummer van 1 December ontvangt, maar wel het Kerstnummer? Of geen enkel blad in December en in Januari weer wel? We kregen TT's terug, goed geadresseerd en toch "adres onbekend". Toen we het blad opnieuw zonden, met precies hetzelfde adres, werd het wel ontvangen.

Elders in de wereld was het in de afgelopen maanden al even erg. In Amerika gingen om onnaspeurbare redenen 19 bladen de mist in, 19 teleurgestelde abonnee's En misschien ook wel boos op ons, hoewel we er betoel niets aan konden doen. Bij de Post geinformeerd, maar hoe, waar moest men de fout zoeken? Ook AANGETEKENDE STUKKEN gingen verloren, het nazoeken, klacht indienen vergt maanden en het resultaat is NUL.

Achterstand in werk, stakingen, treinvliegtuigongelukken, U kunt het allemaal zelf invullen, het blijft allemaal hoogst vervelend. En onrustbarend omdat je gewoon machteloos moet blijven toezien en iedere 14 dagen weer een schietgebedje moet doen dat de postbodes niet zullen staken, dat vliegtuigen niet worden gekaapt en in brand gestoken, dat...... enz. enz.

Waarschuw ons wanneer Tong-Tong een week na de normale verschijndatum er nog niet is. Wacht U er svp geen maanden mee! Hoe eerder we kunnen nagaan waar de fout ligt, hoe beter. En is het niet na te gaan, dan kunnen we U in ieder geval een exemplaar nazenden! Dank voor uw geduld.

Administratie

---

tong tong

ONAFH. IND. TIJDSCHR. — 18e JAARG. No. 14
Pr. Mauritsl. 36, Den Haag - Telegramadres: Tong Tong Den Haag - Tel. 070 54.55.00/54.55.01 - Giro 6685
Uitgave: Publ. en Handel Mij Tong Tong B.V.
Directie: Lilian Ducelle
Administratie: Th. M. A. Scheulderman
Redactie: Tjalie Robinson, Lilian Ducelle, Ch. J. A. Manders, J. H. Ritman, G. H. Bartman.

Verschijnt de 1ste en de 15e van iedere maand
Prijs per nummer *f* 1,75. Abt. Nederl. (en E.E.G.-landen behalve Engeland) kwart. *f* 9,—, halfj. *f* 18,—; jaar *f* 36,—. Abt. Europa: jaar *f* 39,—.
Buiten Europa: jaar *f* 44,—. (zeepost)
Abt. (per jaar en per luchtpost): Australië en Nw. Zeeland *f* 80,—; Indonesië *f* 65,—; Z.-Afrika en Z.-Amerika *f* 65; Canada en Ver. Staten *f* 55,—; Maleisië, Singapore en India *f* 65,—; Suriname en Antillen *f* 55,—.

ZOEKT OP BASIS VAN DE NUTTIGE ERVARINGEN IN DE GORDEL VAN SMARAGD NIEUWE INTERESSEN IN NEDERLAND TE WEKKEN VOOR DE TROPENGORDEL.

*

ALLE ABONNEMENTSGELDEN ZIJN BIJ VOORUITBETALING VERSCHULDIGD.

ADVERTENTIES KUNNEN ZONDER OPGAAF VAN REDENEN GEWEIGERD WORDEN.

De buitenlandse politiek van Indonesië 1945-1965

Ide Anak Agung Gde Agung heeft een boek geschreven over de buitenlandse politiek van zijn land in de eerste twintig jaar sedert het uitroepen van de republiek. Het is verschenen bij Moeton, telt, met de bijlagen en registers bijna 650 bladzijden en behelst meer dan de titel -Twenty years Indonesian Foreign Policy - belooft. Het buitenlands beleid wordt namelijk geschetst tegen de achtergrond van het binnenlands gebeuren. Aldus is dit boek tevens een vademecum voor de roerige ontwikkeling van het jonge Indonesië. Het boek is aldus een politieke geschiedenis van Indonesië in zeer bewogen tijden geworden en dus veel meer dan een overzicht van de buitenlandse politiek alleen.

Anak Agung heeft in die bewogen tijden steeds behoord tot de "inner circle" - eerst als minister-president van de deelstaat Oost Indonesië, vervolgens als minister van de republiek en diplomatiek vertegenwoordiger van zijn land en is dus wel een man bevoegd als geen ander. Zelfs in de jaren van zijn internering met andere belangrijke figuren die zich het ongenoegen van Soekarno op de hals hadden gehaald omdat zij zich niet konden verenigen met de toepassing van de politiek van "geleide democratie", blijkt hij de zaken nauwkeurig te hebben gevolgd. Na de val van de dictator in vrijheid gesteld heeft hij zijn eigen wetenschap aangevuld met een bronnenstudie in de Verenigde Staten en Nederland. Het niet genoeg te waarderen resultaat van zijn herinneringen en nasporingen zal niet alleen de historici interesseren. Het is natuurlijk geen boek om "achter elkaar uit te lezen". Ik moet bekennen, dat ik nog niet verder gekomen ben dan hier en daar een hoofdstuk. Maar waar men grijpt blijkt de lectuur in hoge mate boeiend. Voor wie oprecht geinteresseerd is in de onstuimige geschiedenis van het zelfstandig geworden Indië is dit boek een "must" - al kost het een handvol geld!

J.H.R.

IN MEMORIAM: J. W. Ch. KRIBBEN

Men schrijft ons uit Indonesië:
Op de 24ste december 1973, ten 5.30 w.i.b. (plaatselijke tijd) is de Heer J. W. Ch. Kribben op 69 jarige leeftijd in NONGKOJAJAR, Lawang Oost Java overleden.

Voor vele oud Surabajanen in het algemeen en oud ANIEM-ers (nu Per. Listrik Negara.) in het bijzonder is wijlen Kribben geen ongekende.

Tijdens de Japanse bezetting als krijgsgevangene in SIAM (Muang-Thai) geweest, keerde hij na de bevrijding terug naar Surabaya, om zijn oude ambt als employe bij het ANIEM kantoor op Gemblongan voort te zetten.

Wijlen Kribben stamt uit een zeer oude en uitgebreide "arek Surobojo" familie, blijkens een gang aan de Jalan Bubutan schuin tegenover het oude Paleis van Justitie (nu Tugu Pahlawan-Helden monument) die de naam draagt van Gang KRIBBEN.

Gedurende zijn ambtsperiode bij de Aniem was hij woonachtig in de van Riebeecklaan No. 6 (nu Jl. W. R. Supratman).

In 1959 gepensioneerd verhuisde hij in 1961 naar Nongkojajar, alwaar hij met een appeltuin begon.

Door zijn onvermoeide studie op het gebied van de appelteelt, slaagde hij er in een betere methode te vinden ter bevordering der productie en ter bestrijding der ziekten van de planten. Hij is de pionier van de moderne appelcultuur in Nongkojajar en heeft Nongkojajar verrijkt met een nieuwe bron van inkomsten voor de tani, de appels van Pak KRIBBEN, zoals het volk hem noemt. Nu is Pak Kribben sudah meninggal, de tani's missen hem, maar zijn creatie, de appels, blijven nog steeds groeien in Nongkojajar, zijn naam zal voor altijd een ereplaats in de harten van het volk van een desa aan de helling van de Gunung BROMO krijgen.

Tijdens zijn begrafenis in de desa KARANG-ANYAR op de 25ste December j.l., hebben velen pejabat tinggi van de PLN, de pamong desa, vrienden, zowel uit Surabaya, Lawang, Malang en omstreken, de laatste eer komen betuigen. Zijn innigste wens is in vervulling gegaan begraven in de aarde van het land, waar hij zoveel van hield, op een rustige plek omringd door berg en dal, vanwaar uit de verte de "hoestende" Gunung Semeru neerkijkt op zijn graf.

Hij laat een vrouw, vele familieleden in Nederland (Apeldoorn, Putten) en de Ver. Staten achter. Hij ruste in vrede.

R. SOLEIMAN

NIEUWE ABONNEMENTS-TARIEVEN VOOR 1974
(Ingaande 1 Januari)

België/Lux., Denemarken, Duitsland, Frankrijk, Italië, Nederland: per jaar *f* 36,—; halfjaar *f* 18,—; kwartaal *f* 9,—

ANDERE LANDEN IN EUROPA:
per jaar *f* 39,—; halfjaar *f* 19,50
kwartaal *f* 9,75

BUITEN EUROPA (zeepost):

per jaar	*f* 44,—
Australië/Nw. Zeeland (luchtpost)	*f* 80,—
Indonesië (luchtpost)	*f* 65,—
Zd. Afrika/Zd. Amerika (luchtpost)	*f* 65,—
Canada/Ver. Staten (luchtpost)	*f* 55,—
Maleisië/Singapore/India (luchtpost)	*f* 65,—
Suriname/Antillen (luchtpost)	*f* 55,—

Losse nummers *f* 1,75 per stuk.

WIE HELPT?

Wie weet het huidige adres van de Heer J. F. van Geffen in Indonesië? J. F. van Geffen werd te Surabaia geboren 22-12-1919 werd afgekeurd voor militaire dienst, 1939-1940 verblijvend bij Pa van der Steur in Magelang, 1941 werkzaam te Solo bij een batikbedrijf, 1950 te Balikpapan als korporaal NICA, in 1949 door zijn Broer G. van Geffen nog ontmoet te Bandung (15e Bat.)
Wie inlichtingen kan geven gelieve zich te richten tot: G. van Geffen, Europalaan 753, Tilburg, tel. 04250-676597.

OM OVER NA TE DENKEN

Ik ben het LICHT en u ziet Mij niet,
Ik ben de weg en u volgt Mij niet,
Ik ben de waarheid en u gelooft Mij niet,
Ik ben het leven en u zoekt Mij niet,
Ik ben uw Heer en u gehoorzaamt Mij niet,
Ik ben uw God en u aanbidt Mij niet,
Als het met u mis gaat,
verwijt Mij dat niet!

(Van een anonieme inzendster)

Vlak voordat de Japanse oorlog zich over Ned. Indië uitstortte, verscheen (in 1940) van de hand van de tekenaar Jan Dickhoff (die o.m. tekende voor het militair weekblad "Geeft Acht") een serie opvallend uitgevoerde tekeningen onder de naam "De Openbaring van Johannes", een aantal cryptische voorstellingen uit dit bijbelboek in beeld brengend.
Het waren heel bijzondere tekeningen en het was een heel bijzondere tijd vol sombere toekomstverwachtingen, zodat de door de boekhandel "Minerva" uitgebrachte bundel binnen zes maanden vier oplagen verkocht, ook al omdat in die tijd nog "De Stenen Spreken" vrij algemeen gelezen werd. En velen zich bezig hielden met de in de pyramide van Gizeh neergelegde berekeningen van het "Einde der Tijden".
"De Openbaring" was en is nog steeds een wonderlijk boeiend boek dat kunstenaars en filosofen telkens weer uitnodigt tot nieuwe inspiraties. We vragen ons af of er onder de tekenaars van deze tijd nog artisten zijn, die even wonderlijke tekeningen zouden kunnen maken als Dickhoff toen.........

„GISTEREN GAAT NIET VOORBIJ"

Met haar eerste "Indische" roman had Aya Zikken destijds groot succes. "De Atlas-vlinder" verdiende dit succes zeker. Misschien ware het beter geweest, wanneer "De Atlas-vlinder" niet het begin maar het einde, de bekroning van haar loopbaan als schrijfster was geweest. Het is altijd triest, na een veelbelovend debuut een schrijver of schrijfster te ontmoeten, die de beloften niet gestand doet.
Blijkbaar zelf sterk geboeid door haar onderwerp en de weerklank die haar eerste boek vond is zij voortgegaan met het publiceren van "Indische" boeken, totdat zij nu met "Gisteren gaat niet voorbij" (ondertitel: Een roman over Tempo Doeloe) blijkbaar aan de grens van haar voorstellingsvermogen is gekomen. Dit boek mist de inspiratie: het is een "gemaakt" boek en helaas, wanneer de ware geest ontbreekt treedt vals sentiment in de plaats van zuiver gevoel. Het is de geschiedenis van twee Indische meisjes, al lang in Nederland gevestigd, die weer tot een sterk beleven van hun Bataviase schooltijd komen door de ontmoeting, op een school-reunie, van een Indonesiër die voorgeeft haar te kennen. Er ontstaat een zekere verstandhouding, grotendeels gebaseerd op het Indisch verleden die tenslotte op een feestje van de krompratende Tante Três, een slamatan met een wajang-voorstelling (!) een dramatisch einde vindt: de echtgenoot van een der dames, een exentrieke Hollander die van dat "Indische gedoe" niets moet hebben vindt, wanneer hij het feestje verstoort, de dood. Een on-echte ontknoping -maar zo is nu eenmaal het hele boek: on-echt.

JHR

DE LESSEPS

Neen mensen, nu niet direct Sadat de schuld geven dat hij met het standbeeld van de Lesseps heeft lopen sjouwen. TOEN (het standbeeld van) De Lesseps er nog stond, stond hij aan de Port Said-kant en niet zoals in het artikel "Adieu Suez-kanaal" vermeld, in Suez. Vergissing van de redactie. De Lesseps staat nu nergens, neergehaald, vernield. Dat is nog erger.

ANTWOORD UIT HET AVONDLAND

Aan de Man met de Bedok in de Regen (van de voorplaat van TT No. 9). Zie ook TT No. 10, pag. 4, dat ik afsloot met de groet: "Selamat djalan, saudara!"

OP EEN KENJAH-KRIJGER

(Boven-Barito)
Vier maal heb je geposeerd
vóor het langhuis, in volle tooi,
een kleine, krachtig gebouwde man
die zich even, waakzaam als een dier
liet naderen. Je was behangen
met wat je op het leven nam:
een rijke, rosse panterhuid, een hoofdkap
vol jaarvogel- en argusveren.
Je oren waren doorboord met slagtanden,
overal ringen en banden om je spieren,
en je geslacht was teder en vol
gewikkeld in de reinwitte doek
tussen je geaderde, donkere dijen.

Het zwaard met bossen zwart mensenhaar,
het strakbeschilderde, manshoge schild
je toonde ze in een paar houdingen:
aanval, verdediging. Zwijgend. Ik houd
je gelaat voor het laatst: nooit
zag ik zo'n vreemd, zo'n stroef,
zo'n groots mensengezicht. Het was
als van een beheerst, ernstig wouddier,
bijna lelijk, onzegbaar prachtig,
het verried, hoewel iets bijna barstte
van spanning, geen enkele emotie.
Je had de eerste mens op aarde kunnen zijn,
een versierde mens op zijn uiterste qui-vive.
Ik zag in jou
wie ik duizenden jaren geleden was,
ik zag in jou wie ik ben.

Hans Warran

Misschien zullen de kunstminnaars die zich op moderne hoog-culturele wijze met literatuur bezig houden, zowel het korte schetsje van Tjalie als dit gedicht van Hans Warren niet "au serieux" nemen. Kinderachtig misschien. Omdat ze niet begrijpen dat beide uitingen veel dieper gaan dan de usantiele oppervlakkige literaire verschijnselen, namelijk tot **de Kern van het Leven** zelf en tot de Oorsprong van het menselijk leven in Tijd en Ruimte. Voor wat ik nu zeg, zullen letterkundigen mij misschien uitlachen (en zich gelukkig prijzen dat ik in Nederland niet behoor tot de selecte kring der kunstenaars), maar ik meen het: de twee wezenlijkste boeken in het Westen zijn niet eens litterair (en gelden zelfs als ordinair): **"Frankenstein"** en **"Tarzan"**.
Frankenstein beeldt de moderne westerse mensheid uit, een "technologisch super-mens", samengeflanst uit brokken supermens op veler terrein, maar toch: een KUNSTMATIG mens (net als de hele kunst en het hele maatschappelijke leven) met (door een groteske vergissing van een dronken knecht) de hersens van een debiel en moordenaar. **Hij bedreigt zijn hele wereld en zal alleen door het vuur vernietigd worden.**

ABONNEES AMERIKA ATTENTIE!

Uw abonnement (luchtpost $ 22.-; zeepost $ 15,-) kunt U per check voldoen aan: (verhoogd i.v.m. de koersdaling!) **Roy Steevensz, c/o Kushi House, 7357 Franklin Ave., Hollywood, California.**

Indien U Uw Tong Tong niet hebt ontvangen of Uw exemplaar beschadigd is, en U een ander wenst, kunt U zich ook wenden tot Roy Steevensz.

Naar Den Haag schrijven duurt lang!

Tarzan symboliseert ELKE WESTERLING die middenin de heerlijkheden en garanties van het moderne leven beseft dat het onwaarachtig is en decadent. En verlangt naar het oerbestaan om ZUIVER op te groeien "tussen de apen" zoals in de wieg der mensheid (3 miljoen jaren terug), toen zelfs een strijdkreet precies was wat het was en, "jenseits von Gut und Böse", niet eens "geladen" met Goed of Kwaad. Wat een afschuwelijk grote afstand van de moderne tijd en literatuur vol Onwaarheid, Namaak en Oneerlijkheid onder het masker van Schoonheid......

*

Beste Hans, ik groet je nogmaals met de oude groet van de "schone" mensheid: met de opgeheven vlakke hand naar je toe gekeerd: Saluut!

Die mooie jaren van toen

Het is natuurlijk geen Kunst met een grote K. Integendeel, wanneer de poëzie-albums nog bestonden zou het uitstekend er in op zijn plaats zijn. Maar toch publiceren wij dit versje met groot genoegen: het is een uiting van zuiver gevoel over veel goeds en liefs, dat verloren ging. Het werd toegezonden aan een lezeres van Tong Tong, die het ons weer doorzond omdat ook zij er duidelijk van onder de indruk kwam, toen zij het met de Nieuwjaarspost ontving. Hier volgt het:

Waar zijn gebleven die mooie jaren,
die mooie jaren van toen?
Wat leefden we blij in een land zonder zorgen
Dat zonnige land met zijn weelderig groen

Wie herinnert zich niet die heerlijke koelte
Als de zon haar dagtaak begon?
En het bedauwde groen in haar
koesterende stralen spon?
Daar zal altijd zijn dat stille verlangen
Een verlangen dat zal blijven bestaan
Want wie daar veel jaren heeft mogen wonen
Ontkomt daar niet aan

Men zal die jaren met weemoed gedenken
Die jaren waarin men het goede genoot
Het land dat ons van zijn overvloed kon schenken
Zijn warmte, zijn groen en ieder's brood.

DI GEBJAK (II)

In Tong Tong van 15 november l.l verhaalt R.F.D. van hetgeen hij eens zag of meemaakte. Aan het slot stelt hij de vraag "Wie weet hierover meer". Geachte R. F. D., ik weet er waarlijk niet meer van! Ik heb echter veel verkeerd onder de eenvoudige lieden uit dessa, lemboer, kampong, oemboel of hoe al die grotere en kleinere bevolkings vestigingen heten, verspreid over een aardig groot deel van wat thans Indonesië wordt genoemd. Ofschoon de hormat o.a. geuit in het ngdoro, djoeragan, padoeka toean, petoea [1]) nimmer veronachtzaamd werd, stond ik heel dicht bij de kleine man. Kan het ook anders, als je weken, maanden soms met hen op trekt, lief en leed deelt, broederlijk je bord nassi, djagoeng of sago, met daarbij de beroemde "gerèh", "kernet" [2]) of "pilchard in tomato sauce" [2]) met lalap kangkoeng dan wel poetjoek pakis oppeuzelt. In de rokerige pawon [3]) of bij de bediang [4]) onder een haastig opgetrokken dakje van bladeren dezelfde grof-gestampte kopi-hitam drinkt, daarna. Een vertrouwelijke vraag op zulke momenten onder de juiste omstandigheden wint harten en leert veel.

Juist bij die knerpende houtvuurtjes, vooral als buiten de regen ruist, zo tegen het ochtendgloren of de m'grip [5]) komen de verhalen. Bij al die goede tochtgenoten, of het nu lampongers, javanen, toradjas, boeginezen, papoes, etc., gekerstenden, islamieten of animisten waren, trof me een sterk mysticisme en hang naar mystiek. Maar toch ook dat de kracht, de ilmoe [6]) en het mysterie van de doekoen, djoeroe rimba of - koentji, door hen kritisch wordt beoordeeld, niet zelden mystificatie wordt genoemd. Daarnaast tonen zij begrip voor de positie van deze zich geheiligd voelenden. De "standing", veelal het bestaan zelfs van dergelijken, dwingt hen tot veel poespas, meent men. En waarlijk de pienteren onder de dorpelingen (dat zijn er als regel meer dan men zo luchtigjes pleegt aan te nemen) doen maar of hun neus bloedt en laten zich terwèloe [7]) noemen.

Handelen zij anders, dan lapen ze de kans dat de "witch doctor" voor een kleinere of grotere "tjilaka" of "sebel" [8]) gaat zorgen. En die zijn doorgaans onaangenamer of kostbaarder dan een slametan of "dermah" [9]). Er wordt doorgaans niet genoeg gerealiseerd, dat het bestaan van gemeenschap, waar "welvaart" een gans ander begrip inhoudt dan westerlingen er aan geven, wordt gekenmerkt door praktisch en rechtlijnig denken, niet beinvloed door ongekende -ismen, doch door het gevecht voor het naakte dagelijkse bestaan. Inderdaad het gevecht. Maar ach, waarvoor schrijf ik dit alles. Ieder indischman "toelèn" of "door gemoessoneerde" oost-ganger weet dit. Na de wel lange inleiding terug naar hetgeen R.F.D. opmerkte.

Dat "di gebjak" bij pas geboren kinderen heb ook ik een enkele maal gezien. Mijns inziens is essentie bij dit gebeuren, de heilige overtuiging het betrokken kind aldus te kunnen vrijwaren van stuipjes. Homeopathie zo te zeggen. De rest mag rustig hocus pocus of mystificatie worden genoemd des doekoens eigen. *)

Een ieder die langere tijd in de "Oost" heeft verkeerd, weet hoe sterk het orienterings-vermogen van de doorsnee Indonesiër, zeker van de niet-stedeling is ontwikkeld. Ze hebben een buitengewoon opmerkingsvermogen en geheugen voor details in het landschap. Markante punten zoals "herkenbare bomen", heuvelcontouren, noem maar op, niets ontgaat hen. Het korstmos aan de boomstammen (indicatie voor de heersende windrichting), het nauw waarneembare, verre gekraai van een haan en o, zo vele, makkelijk te verwaarlozen kleinigheden voegen zij bij hun orientatielegenda. Bovendien zal geen Indonesiër ooit een hem onbekend bos - of ander gebiedsdeel in trekken zonder, gelijk ons Klein Duimpje, merktekens achter te laten, om niet in een kringetje te dwalen en/of het spoor terug bijster te raken. Een kap in de stam van een bijzonder gevormde boom, een afgerukte tak van een struik met opmerkelijk gekleurd blad, etc. Ook de kennis en stand van zon, sterren en sterrebeelden helpt hem vrijwel altijd de juiste richting te houden. Het is aannemelijker dat de in het opstel van R.F.D. genoemde javaan, een uitgeputte zwerver zonder tehuis of dessa-binding was dan een verdoolde.

Dat de eenvoudige javaan de windrichtingen antikloksgewijs doorloopt, kan niet anders dan natuurlijk worden genoemd. Op Java passeert de zon op haar gang van oost naar west het zenith door de noord.

De indonesiër, waarlijk niet alleen de javaan, pleegt veel handelingen inderdaad in tegengestelde richting te doen als waaraan de westerling gewend is. Niet zo mysterieus, al wordt vaak bij het zoeken naar het waarom de mystiek er bij gehaald. Als met een scherp voorwerp gesneden of geschild wordt in de richting van het lichaam, kan het licht gebeuren dat het uitschiet en de kans op zelf-verwonding is groot. Waarom zal de oediker [10]), verstoken van E.H.B.O.-kistje of nabijgelegen polikliniek zich daaraan bloot stellen.

Het uit de rechter flank bestijgen van een paard is een gewoonte bij de javaan die wellicht stamt uit de tijd toen ook de man, speciaal in pontificaal, een sarong droeg. Immers nam hij dan om zich rapper te bewegen of een sprong te wagen niet altijd een sarongslip in de linker hand, om de rechter vrij te hebben voor steun of zich af te zetten. Daarvan zou het van rechts op het fietszadel springen kunnen afstammen. Te ver gezocht of een te eenvoudige uitleg? Zeer goed mogelijk. Overigens zag ik boeginese hertenjagers en caballeros uit de oostelijke Kleine Soenda-eilanden, ruiters par exellence, even zo vaak en gemakkelijk zowel linksom als rechtsom in het zadel springen. Stijgbeugels doorgaans terada, hoogstens een touwlus uit het zadel, om tijdens de rit de benen rust te geven.

Wij moeten niet vergeten dat ondanks eeuwen boeddhisme, islam en veel jonger het christendom, bij al die volkeren in Indonesië, ergens diep geworteld nog het anisme waart, zelfs onder de meer ontwikkelden. Waar anders spruiten de malam djoemaat offers, slametans, kramatans, taboes, etc. uit voort. In het westen o.a. in Nederland is de binding met het verleden reeds lang vervaagd. Goed wij hebben onze Hunne-bedden, soms wordt een schip uit de Romeinse tijd uitgegraven en verdwijnt in een museum. Maar wie heeft er interesse voor, waar spreekt het tot het volk? Maar de "link" met de grijze oudheid is, in de gebieden om de evenaar, Indonesië, ik zou haast zeggen nog levend. Niet officieel wordt ze levendig gehouden door die schat van verhalen, overleveringen van vader op zoon, moeder op dochter. Wie wil en zich de moeite getroost vindt de sporen zo voor de voeten. Die vele, weliswaar vervallen, maar nog bestaande bouwsels, de benamingen van pleegt aan te nemen) doen maar of hen de neus bloedt en laten zich terwèloe

lees verder volgende pag., onderaan

"OUD EN NIEUW" OP EEN SCHOOL - Foto van 1928

Toen ik in 1927 de I.E.V. Kweekschool in Bandoeng bezocht, kwam ik op de "nieuwe" cursus, die drie jaar duurde. Er was ook nog de oude, vierjarige cursus en wij nieuwelingen waren dus verre in de minderheid. Op de eerste schooldag kwamen veel "oudjes" ons door de ramen van onze klas bekijken, alsof we, ik weet niet wat voor wonderdieren waren. Ik wil niemand persoonlijk kwetsen, maar over het algemeen waren wij gedurende ons eerste leerjaar bij de meeste "oudjes" weinig in tel. Natuurlijk waren er wel, die ons heel gewoon tegemoet traden. Het was zelfs zo, dat we niet mochten meedoen aan het afscheidsfeest van de oudjes van dat jaar.
Onze Natuur- en Scheikundelerares, Mej. van Schouwenburg, vond ons zó zielig, dat ze ons aanspoorde om een eigen club op te richten, de geboorte van "Voor Ons Is Clubleven Eendracht". Met behulp van de zangleraar W. van Swers hebben wij inderdaad in het I.E.V. Clubgebouw een (bescheiden) avondje gegeven.
Uit die tijd dateren ook de VOICE-mutsen, naar een idee van Ben Briët en mij. Het was een zwart fluwelen bivakmuts. Eerste klassers hadden alleen een groen lint erom en voor elke volgende klas kwam er een zilveren band bij. Ook de "oudjes" deden eraan mee, zodat je er op de foto verschillende van ziet, ook meisjes, die met zo'n muts prijkten. Terwille van het clicheren is de foto aan beide zijden wat ingekort, zodat verschillende leerlingen er niet meer op staan en ook de wiskundeleraar Van Melle. In het midden v.l.n.r. Mevr. Hasenstab (Aardr.), Mej. Hoppenstedt tekenlerares, directeur H. M. C. van der Riet, Mej. C. Otto.

De verstandhouding tussen "oud" en "nieuw" werd beter, naarmate de oudere jaargangen de school verlieten en op het laatst waren de "oudjes" zelfs de geëerde gasten op onze **VOICE-feesten.**

Met de plaatsing van deze foto hopen wij veel ex-leerlingen een genoegen te doen. Wie is nog in het bezit van de originele foto?

V. N. Moens

---

gebieds- of bosdelen, bevolkingscentra, thans vervallen tot gehuchtjes met niet meer dan een tiental hutjes, etc. Niet te vergeten die mythische volkjes van Koeboes, Orang Laoet, Badoeis, Tengerezen, Blambangers.

Rest mij nog een vraag. Wie weet mij te vertellen, welk verband er ligt tussen de komst van wolken terriks [11]) (een zwaluwachtige pluvier) op Java, op trek-vlucht van naar men vaststelde de Mansjoerijse steppen, als de winter op het noordelijk halfrond nadert, naar het zuiden, èn de sterke aanwas van de kepala timah [12]) en de wader ([12] (een stekelbaarsachtig witvisje) in de (november en december) ondergelopen sawahs, grotere en kleinere, tijdelijke plasjes en moerasjes. Het, overigens aardig gevonden, verhaaltje, dat de grote toename van bovengenoemde visjes te wijten zou zijn aan de uitwerpselen van die terriks, waar zij uit voort zouden komen, is natuurlijk een heerlijk praatje voor de vaak.

F. R. Schultz

[1]) petoea, mansaro ouwe heer, oudere
[2]) kernet = corned beef
pilchard = haringachtige vis
8 stuks in een blik
[3]) pawon (jav.) = keuken
[4]) bediang = open vuurtje
[5]) m'grip = avond schemering, de zon is juist achter de kim, tijd voor het avond gebed
[6]) ilmoe = bovennatuurlijk vermogen
[7]) terwèloe (jav.) = konijn, haas
[8]) sebel = onzegen, er rust een vloek op
[9]) dermah = gift, bijdrage
[10]) oedik (soend.) platte land, achterland.
[11]) en [12]) steller is geen vogel-, noch viskundige, de latijnse namen zijn hem ontschoten.

*) Toch is het niet raadzaam om alle onbegrepen vormen van bescherming en behoeding af te doen als hocus pocus. Ikzelf heb twee gevallen meegemaakt van bezwering zoals in "Di gebjak" beschreven. Ik beschouw ze als een soort hypnose of associatie-hypnose. In het laatste geval wordt in associatie met een bepaald schrik-effect a.h.w. een dosis hypnotische correctie ontladen, die op zijn minst "behoedt voor erger". Wie Van Hien bestudeert leert met diverse bezweringen kennis maken. Van de **mogelijkheid** van het trainen en toepassen van gedachtekracht.zijn trouwens ook vele moderne docenten in de parapsychologie overtuigd. Misschien weet R.F.D. zich nog een paar gevallen te herinneren - waarmee studenten in het Westen hun voordeel kunnen doen. - T.R.

OOK DE KAPODANG ROEPT "NOG EENMAAL"

Zoals vele lezers van Tong Tong zich nog wel zullen herinneren, schreef in de Tong Tong van 15 september jl. Helly van Brink-Eweg in een artikeltje, getiteld "Vier Minuten voor Twaalf" een antwoord op een "uitdaging" van Tjalie aan zijn lezers, getiteld **"Vijf minuten voor twaalf"**, hoe we onze houding het best konden bepalen nu het einde in zicht heet te zijn van de mensheid of in elk geval van ons eigen leventje. In het slot van dat stukje vroeg ik namelijk: "Wat dóen we als we ons realiseren dat het al verschrikkelijk laat, misschien fataal laat, is? "Je als een dodelijk gewond dier afzonderen en de tijd doorbrengen met wenen? Of weet de lezer iets anders en beters?"

Helly van Brink schreef nog eens haar herinnering aan háár leven op, het ons allen zo dierbare **Indische** leven, nochtans op een zó navrante wijze dat het sindsdien brieven is blijven stromen naar haar woonplaats, Heerde. De laatste soerat voor haar kwam nog onlangs, met Kerstmis, van de hand van Nico van Eck in Australië, die ik nog gekend heb als schooljongen, en van wie verwacht mag worden dat hij na zijn geslaagde emigratie naar Australië een kwart eeuw geleden, totaal ongevoelig moet zijn voor zo'n warme stem uit Indië!

Helly van Brink eindigde haar artikel met een gedicht, waarvan het thema zou kunnen heten: "Nog éénmaal". Alleen zeer weinigen weten dat dit ook de titel is van een gedicht dat ik ruim 25 jaar geleden schreef en welk thema sinds Tong Tong bestaat nog duizenden malen het leidmotief is geweest van prachtige herinneringen in proza en poëzie van Indischgasten (bruin en blank) die écht en essentieel geleefd hebben in die alhaast legendarisch geworden Gordel van Smaragd. Aan de zuiverheid en essentialiteit van dat Indische gevoel doet tussen twee haakjes ook het feit NIETS af dat het Nederlandse volk in vier eeuwen samengaan met Indonesië dit gevoel geen seconde heeft waargenomen, zodat in het Nederlandse cultuurpatroon Indonesië volkomen ontbreekt. Wat menige Indischman wel eens tot de overpeinzing gebracht heeft: "Kan ooit de Hollandse mus de stem van de kutilang waarderen?" We zijn hier beland in een fundamenteel patroon van het denken van de mens op aarde over **alles** wat leeft: **is het eenmalig of komt het terug?** We kunnen de tegenstelling van denken in dit patroon het best vorm geven door een bekend gedicht af te drukken, dat ons door F. F. Hornung werd toegestuurd, en dat met recht onze serieuze aandacht verdient. Hier is het:

I'm a pilgrim, and I'm a stranger;
I can tarry, I can tarry but a night
Do not detain me, for I am going
To where the fountains are ever flowing:
I'm pilgrim, and I'm a stranger;
I can tarry, I can tarry but a night.

There the glory is ever shining;
O, my longing haert, my longing heart is there.
Here in this country so dark and dreary,
I long have wandered forlorn and weary:
I'm pilgrim, etc.

There's the city to which I journey;
My Redeemer, my Redeemer, is its light.
There is no sorrow, nor any sighing,
Nor any tears there, nor any dying:
I'm a pelgrim, etc.

Het gedicht staat al een eeuw in het Christian Science gezangboek en werd geschreven door Mary Stanley Bunce. Spoort de toehoorder aan NIET te dralen, te toeven, maar voort te gaan op de weg naar een wérkelijk beter oord, een hoger bestemming. Het zijn woorden die het diepst begrepen zijn door mensen die, door een verschrikkelijk verlies getroffen, bij de pakken neer gingen zitten, vaak als het ware verlamd en totaal streefloos. Zij begrepen de opwekking (tot hernieuwd leven) in de strofen:

Ik ben een pelgrim,
en ik ben een vreemdeling,
Ik kan dralen,
ik kan toeven een enkele nacht,
Houd mij niet op - ik moet verder...

En deze gedachte houdt Hornung bezig als hij Henny duidelijk wil maken dat wij verder moeten gaan en niet nutteloos omzien. Omdat inderdaad het leven van de hele Indische groep erop schijnt te wijzen dat wij "verlamd ter neder liggen", ons niet interesserend in het Nederlandse leven en er niets stimulerends, opwekkends en vormends in kunnen zien. Erger dan dat; in veel individuele gevallen verstard zijn in wrok, rancune of moedeloosheid. Omdat voor veler gevoel Europees leven betekent op een **lager,** althans materialistisch niveau leven. Waarheen men eenvoudig niet terug **kan!** Maar heeft terug zien dan in het geheel geen waarde? Hier wordt een problematiek aangesneden, die het best waard is om dieper onderzocht te worden. Omdat dit inderdaad voeren kan tot een hoger begrip van het leven.

*

Want wie Hornung kent, en zich dus realiseert dat hij niet alleen een fervent en actief Tong Tonger is, maar als voorzitter van de Bond van Oud Steurtjes ook iemand die herhaaldelijk terugblikt op andere "voorbije" zaken, moet begrijpen dat hij op vele dingen in het verleden terugblikt omdat ze a. NIET voorbij zijn (al denkt men het in Holland nóg zo overtuigd) b. omdat ze in nieuwe gedaanten nieuwe taken hebben in de toekomst en dus min of meer de gedachte van de WEDERGEBOORTE of de HERRIJZENIS UIT DE DOOD symboliseren.

Voor het werk van de BOS is dat zonder meer duidelijk, al vergeten helaas massa's mensen dat: omdat de mens **sterfelijk** is en omdat er dus **altijd wezen zullen zijn,** zullen er altijd levende mensen moeten zijn, die zich ontfermen over deze ouderloze kinderen. Anders gezegd: het is een menselijke **plicht** voor elk mens om zich altijd het lot aan te trekken van wezen. Juist in deze tijd met zijn ontelbare lijdende wezen in de ontwikkelingslanden van Viet Nam over Azië en Afrika tot aan Chili in Amerika toe (hun vreselijke portretten kijken haast dagelijks uit kranten en tijdschriften de welgevoede rijken in het Westen aan) kunnen wij menige boodschap uit het voorbije NIET vergeten, omdat zij ons des te sterker bewust maakt van de actualiteiten van heden en morgen. En omdat voortgaan naar onze eindbestemming vaak alleen mogelijk is als wij aanklagende verzuimen in verleden en heden móeten afdoen als er werkelijk een Duizendjarig Rijk bereikt wil worden.

*

Maar precies om dezelfde reden wil Helly van een definitief afscheid van Indonesië niets weten. En wil ook de grote groep Indischgasten die samen Tong Tong in leven houden, niets weten van een "vergeet alles maar". Wij kunnen NOOIT vergeten. Voor de besten onzer heeft Indië de bewustheid gebracht van een levensband met andere rassen en culturen van een wijder en diepgaander betekenis. Dezelfde roep van de Tropen die 2000 jaar geleden ook een zekere discipel Thomas zijn schreden Oostwaarts heeft doen richten. Die die merkwaardige schrijver Vasconcelos gebracht heeft tot het ontdekken van het woord (en begrip) **Indologia:** het intuitieve en eeuwige verlangen van de mens naar de Tropen omdat de mens ontstaan is in de Tropen en hij dus altijd "naar huis" verlangen blijft.

Daarom is de roep van de Tropen voor elke echte Indischman even verrukkelijk als die jubelende, tuitelende roep van de kapodang, de gouden wielewaal van het Indonesische oerwoud. Niet de roep van één merkwaardige vogel, die na weerklonken te hebben, versterft, maar een roep die steeds herboren wordt **omdat zij behoort bij de jungle** en af en toe weliswaar toevallig de gedaante van gele vogel aanneemt, maar **als klanken-accoord essentieel** is.

Zoals niet de golf, noch het water, noch het wier essentieel is voor de zee, maar de eindeloze **herhaling,** het **refrein** van de golfslag op de kust. Het leven in de tropen zegt voor ieder Mens die er **waarlijk** geleefd heeft **nooit** A Dieu, maar altijd **Au Revoir.**

T.R.

DE KOEKOEK-BELOEK

De koekoek beloek

In de "Tong Tong" van 14 oktober jl. vermeldde Dr. M. M. J. van Balgooy niet in het bezit te zijn van een foto van de KOEKOEK BELOEK. Het is al zo'n 20 jaar geleden, dat ik de bosuil op bijgaande foto voor drie maanden in huis had en ik de uil kon fotograferen. Deze bosuil kwam bij ons in huis wegens het oplopen van een lamme vleugel daar het dier voor ons huis uit een regenboom viel door een voltreffer van een katapult-schot door katjongs, die blijkbaar op de hoogte waren van de aanwezigheid van de bosuil. Toevallig keek mijn vrouw die namiddag naar buiten en zag de katjongs bezig met de katapults. Toen zij dan ook bemerkte dat er een slachtoffer uit de boom viel, rende ze naar buiten en joeg de straatjongens weg. Tot haar verbazing zag zij een uil op de grond liggen. Zij nam het arme dier op en bracht het thuis.

Wij besloten het dier te verzorgen, in de hoop dat de lamme vleugel weer zou helen. In de bijgebouwen hadden wij nog een leeg kamertje over en werd de uil zo lang op de baleh-baleh in een mandje gelegd. Adeline, onze pleegdochter, en onze kebon zouden voor het voedsel zorgen. Dit bestond uit kikkers en Agaatslakken. Adeline nam op zich de uil te voeren.

Van de Agaatslakken werden eerst de huisjes verwijderd en dan de slak in de bek gestopt. Zo verorberde de uil elke dag een dozijn kikkers en een dertig slakken. Na enige dagen kon de uil weer rechtopzitten. In het kamertje werd een dikke tak vastgemaakt en de uil eropgezet. De vleugel bleef echter nog hangen. Maar na een twee maanden ging de vleugel weer op zijn plaats. Ondertussen werd de uil steeds bewegelijker in zijn doen. We hielden hem nog een maandje vast en toen nam mijn vrouw hem op en nam hem mee naar de voorkamer bij het open raam met het uitzicht op de regenbomen. Zij zette de uil op het kozijn en zei: "nu ga je maar weer eens proberen te vliegen"! Onder het raam was een gazon. De uil keek naar buiten, draaide zijn kop helemaal om naar mijn vrouw en schudde toen zijn kop heen en weer: "Neen!" wilde hij zeggen. Mijn vrouw duwde hem toen zachtjes vanaf het kozijn naar buiten. Instinctmatig spreidde hij zijn vleugels en zeilde neer op het gazon. Het was al schemerdonker en wij dachten dat de uil wel weer naar de regenboom zou vliegen, maar de volgende morgen zat de uil op de stenen trap bij de deur te wachten. We brachten hem weer naar zijn kamertje en kreeg hij zijn portie voedsel die dag. Maar tegen de avond bracht mijn vrouw hem weer naar het kozijn en wierp de uil met een flinke zwaai naar boven richting regenboom, die een twintig meter van het huis afstond. De uil spreidde weer zijn vleugels en vloog naar 'n lagere tak van de regenboom. 's Avonds hoorden wij hem vanuit de boom enige keren roepen. Zijn roep werd beantwoord door achter ons huis. Zij waren weer verenigd. En nog vaak hoorden wij 's avonds deze uilen hoog in de regenboom roepen!

Dit was voor mij de enige keer dat ik bosuilen van zo nabij heb leren kennen.

Th. du Marchie Sarvaas

SÉRÉNADE

Une voix dans la nuit,
Passionnée, caressante!
"Viens à moi, Chérie!
La lune au ciel étoilé
Eclaire les buissons en fleurs!
"Pourquoi tu pleures,
mon pauvre coeur?

Roos Grooss

"WIE WIL DIE KAN"

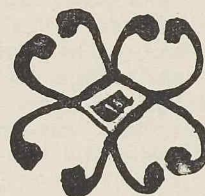
De klas moest een opstel maken met deze titel.

Njootje kende dat gezegde helemaal niet. Maar na even gepiekerd te hebben glimlachte 't pientere kereltje en leverde als eerste zijn opstel in.

De onderwijzer kon zijn lachen niet inhouden want hij las:

Wie wil die kan?
Tierlijk niemand wil
Want die KAN botjor (lekt)

O. H. KILIAAN

ÉÉN ENKEL WOORDJE

De Brigadier Jansen was weer eens "op stap" geweest en kwam 's avonds "behoorlijk onder de olie" en te laat het Kampement binnen, dus "ging prompt op de bon".

De volgende morgen 8 uur "Kompiesrapport".

De kapitein, vanwege de overdadig grote uitbouw van zijn reukorgaan, bij de troep als "de Neus" bekend, zetelde achter zijn schrijftafel.

Jansen moest binnen komen, salueerde model en bleef vóór de schrijftafel in de houding staan.

De Kapitein: "Jansen, het is weer mis met je geweest gisteravond. Hoe dikwijls heb ik je al niet moeten douwen vanwege dat verd...... gezuip van je?"

Jansen: "Jawel, kapitein".

Kapitein: "Je zult niet veel tot je verontschuldiging kunnen aanvoeren."

Jansen: "Het bier bij de Sinees was zo lekker koud, Kapitein".

Kapitein: "Je begrijpt wel, dat dát geen excuus is. Je komt er deze keer nog eens met zes dagen politiekamer vanaf, maar een volgende keer...... Heb je verder nog iets in het midden te brengen?".

Jansen (met een ongelukkig gezicht): "Kapitein zou ik asieblief nog één enkel woordje mogen zeggen?"

Kapitein: "Ga je gang maar."

En Jansen strekte zijn ledematen zo model mogelijk, richtte zijn blik op het reukorgaan van de kapitein en snauwde model-saluerend: "Neus"!

De Kapitein zei niets en Jansen marcheerde, na een keurig rechtsomkeert, af. En 's avonds hadden de mannen reuze lol in de cantine en de officieren op de Soos amuseerden zich over de nieuwste "Jannenmop".

L.

DE VOLGENDE GENERATIE OP WEG

Nico en zijn vrouw Amy van Eck hebben de gewoonte ons (en de familieleden en kennissen) aan het eind van elk jaar een soort beknopt jaarverslag van de familie toe te zenden. Nico is een zoon van mijn vroegere collega bij het Bataviaasch Nieuwsblad en we kenden elkaar door het leeftijdsverschil destijds nauwelijks. Hoewel een echte toeroenan totok en gauw na Indië naar Australië vertrokken, waar hij intussen best geboerd heeft, heeft hij noch zijn geboortestad (Betawie) noch Tong Tong, noch mij vergeten en is een trouwe correspondent gebleven. Dit jaaroverzichtje geeft dus een typisch levensjaar van een gezin dat betoel-betoel van Java áf gegroeid is, maar overal zie je dat het Indisch bloed blijft kruipen waar het niet gaan kan! Zelfs in het motorrijden van Nico's zonen vinden we een typisch Indische hartstocht terug, waaraan veel Indischgasten met liefde terugdenken (nietwaar, Jaap Kossen? en waarvan dus ook de schrijver Vincent Mahieu getuigt in de short-story "Wharr-wharr-wharr" in de bundel "Tjies".)

We vragen ons wel eens af of in andere gezinnen soortgelijke ontwikkelingen ook hebben plaats gevonden. We zouden er veel van leren betreffende ons nageslacht.

*

1973 - ook al is het nog niet ten einde - is voor ons geen jaar van droefenis geweest zoals het voorgaande. Ook hebben we geen stortvloed van verkeersongelukken te verwerken gehad. Voor al dit zijn we dan ook zeer dankbaar. Er zijn uiteraard wat "downs" geweest, maar die wogen niet op tegen de "ups". En we hopen van harte dat iedereen die dit leest hetzelfde kan zeggen.

Ons allerbelangrijkste bericht is wel dat onze oudste zoon Sjoerd en zijn vrouw Marlene een dochtertje hebben gekregen op 9 juli. Casandra. Geboren in Melbourne waar Sjoerd werkte. Maar doordat Sjoerd overgeplaatst werd naar Port Moresby in Papua and New Guinea was het mogelijk dat kort na de geboorte Marlene met haar vader en dochtertje een weekje bij ons logeerde op doorreis naar Port Moresby. Zodoende hebben we onze kleindochter kunnen ontmoeten, bewonderen en knuffelen. De hele familie, inclusief "ooms" Chris en Wim, was "weg" van haar. Jammer genoeg kon Sjoerd niet even over wippen, maar die afstanden zijn ook zo groot, zelfs in deze eeuw van Jumbo jets en straalvliegtuigen.

Stranger, Sjoerd's hond, is van ouderdom en hartworm overleden. Snoopy Wim's hond, werd door een auto aangereden en practisch op slag gedood, tewijl Boof, Chris' hond, uit een rijdende auto sprong en een achterpoot brak, die inmiddels alweer aardig geheeld is.

Chris, onze tweede zoon, heeft dit jaar geen motor ongelukken gehad, hoewel hij nog dagelijks op de motorfiets zit en 's zaterdag-avonds met een "outfit" - een motorfiets met zijspan met scheefstaand wiel - racet op een ellips vormige baan. Hij maakt het goed en is nog steeds een lange magere sladood.

Wim, onze jongste zoon, fungeert 's zaterdags-avonds als Chris "swinger". Hij zit dan nl. op het zijspan en als ze de bochten omgaan moet hij als een zeiler overboord hangen om de motorfiets op koers te houden en te voorkomen dat hij over de kop gaat. Uiteraard zijn beiden dan goed ingepakt in een soort van lederen "space suits" met grote helmen, maar geheel zonder gevaar is deze sport natuurlijk niet. Vaak davert het 's zaterdag-middags van de motoren hier bij ons thuis, vooral omdat onze rechter buurman dan de motor van zijn speedboat proef draait en de overbuurman van wanhoop maar een electrische zaag of boormachine aandoet. Geloof het of niet, maar Nico is tegenwoordig lang niet meer de grootste lawaaischopper in onze straat.

Amy maakt het goed, ook al heeft ze soms nog wel veel last van pijnen. Diverse onderzoekingen en röntgen foto's hebben uitgewezen dat er geen zorgwekkende afwijkingen in enige organen of zo zijn en dat is uiteraard geruststellend nieuws. Ze zorgt nog steeds voor de Rode Kruis kiosk in het ziekenhuis en heeft ons thuis allemaal volkomen onder controle.

Nico heeft net bericht gehad dat hij een Winston Churchill Fellowship heeft aangeboden gekregen om hem in staat te stellen een paar maanden de moderne ontwikkelingen in de Bahasa Indonesia te gaan bestuderen in Indonesia. Verdere bijzonderheden zijn nog niet bekend, maar hij is zeer met dit eervolle aanbod ingenomen. Hij geeft nog steeds les in Maleis aan de Darwin Adult Education Centre, dat volgend jaar opgenomen wordt in de Darwin Community College, als voorloper van de Darwin Universiteit.

Amy en Nico zijn van plan volgend jaar voor een korte poos naar Holland te komen, maar verdere plannen hangen nog af van Nico's reis naar Indonesia, waarvan de datum nog niet bekend is.

Amy en Nico.

SLANGEN EN JAKHALZEN

Sinds de moderne wereld demonstratief met de Oorlog heeft afgedaan als onmenselijk en onwaardig, sinds bloedvergieten als barbaars verworpen is en men de conferentietafel heeft verkozen boven het slagveld, zijn er langzamerhand steeds duidelijker drie fenomena naar voren gekomen:

1. veel voorheen vredeminnende volken, rassen en filosofen hebben zich nadat diverse bordjes verhangen zijn, ontpopt als zeer oorlogszuchtige en onbarmhartige partijen, maar hangen schaamteloos nog steeds de vredesapostel uit,

2. de z.g. **koude** oorlog heeft de plaats ingenomen van de openlijke oorlog. Koude oorlog is oorlog met woorden. Onder "woorden" diene men te verstaan: huichelachtigheid, laster, verdachtmaking, diefstal, guichelarij (oudbijbels woord: (zins)begoocheling, bedrog). Ze zijn even dodelijk als vuurwapens en gifgassen.

3. uit de heraldiek van de strijd zijn de leeuw en de adelaar verdwenen. Twee nieuwe dieren hebben hun plaats ingenomen: de slang en de jakhals.

Kijk goed rond; denk lang na; doorzie.

HET GENOT VAN HET JAGEN

Met genoegen, vermengd met nostalgie, las ik Uw diverse stukken over de snippenjacht op Java. Ik heb er ook jaren van genoten, zowel in de omtrek van Soerabaja, vooral ook op Madoera tussen Kamal en Bangkalan, en de sawahs bij Semarang.

Het meest sprak mij deze jacht aan, protesterend tegen de wind. Katjongs met kleine witte vlaggetjes de galangans aflopend, daarbij met de vlaggetjes een ritselend geluid maakend,wat de snippen uit de padi dreef en mooie hoge schoten opleverde.

Op Madoera (geen sawahs maar drassig grasland) verzorgde ik eens een jachtpartij voor jagers van een Engels eskader, (Hermes, Daring, Dover, Dorchester etc.) dat Soerabaia bezocht. De buit was enorm en nergens ter wereld hadden deze Engelsen ooit een dergelijke hoeveelheid snippen geschoten.

Natuurlijk kende ik ook Broese v. Groenau, toewan Seplin (Schäftlein) door de Javanen genoemd, een crack-shot. Ik heb het nooit verder dan ca. 40% gebracht, wat ik al mooi vond. De Birma road maakte ook voor mij een eind aan de Indische jacht.

Thans, op mijn 77ste, jaag ik nog geregeld op eenden, hazen en snippen. De bertjets hier zijn volkomen identiek aan die op Java, ook het geluid bij het opvliegen is hetzelfde. Alleen zijn ze hier erg ril, op 50 ad. 60 meter vliegen ze al op. Maar mijn zoon en kleinzoon weten ze (beter dan ik) nog wel aardig uit de lucht te pikken.

H. van Raayen

PASAR MALAM AMSTERDAM, een stijgend sukses.

JONG INDONESIË ZINGT EN SPEELT FOLK EN GOSPEL OP 1STE LUSTRUM.

Van 13 t/m 16 juni a.s. zal het 1ste lustrum plaatsvinden in de 10.000 m^2 grote Amstelhal van het RAI Gebouw.
Zo langzamerhand is wel gebleken, dat Pasar Malam Amsterdam een eigen en aparte plaats heeft ingenomen in de onafgebroken rij van beurzen en exposities in het RAI Gebouw.
Het rekord aantal van 55.000 bezoekers, die de Pasar Malam in de RAI in 1973 bezochten, heeft de organisatoren ervan overtuigd, dat er nog steeds een groeiende belangstelling bestaat voor deze bijzondere en exotische beurs.
Vrijwel alle standhouders kunnen op een goede omzet terugzien en dat dit niet onopgemerkt is gebleven, bewijst wel het aantal aanmeldingen voor de komende Pasar Malam, oliecrisis of geen oliecrisis
Exclusief was in 1973 de start op de Pasar Malam van de 1ste **Indonesische Filmweek** in Nederland. Originele Indonesische films in Cinemascope met Engelse ondertiteling werden tijdens de Pasar Malam in een speciale filmzaal 3 maal per dag vertoond.
Deze unieke filmweek trok volle zalen en heeft er mede toe bijgedragen, dat een bezoek aan deze tropische beurs voor velen onvergetelijk is geweest. Ook in dit lustrumjaar zal de 2de Indonesische Filmweek gestalte krijgen met enkele nieuwe speelfilms.
Tevens zal als een speciale attraktie voor dit lustrum in samenwerking met de Stichting Salam Aleikum Indonesië-zending het angklung en kulintangorkest "NAFIRI TUHAN" uit Modjokerto, bestaande uit 30 jonge mensen, exklusief op de Pasar Malam optreden. Iedereen, die in Indonesië geweest is, weet wat een angklung is. Minder bekend is de kulintang, die uit Celebes afkomstig is en erg veel op een xylofoon lijkt. Ze is echter ook geheel van hout.
"NAFIRI TUHAN" brengt U d.m.v. deze instrumenten een programma van Indonesische volksmuziek en gospelsongs alsmede folkloristische dansen in originele Indonesische klederdrachten. Een buitengewoon en bijzonder evenement, die U beslist niet mag missen!
Een met zorg samengesteld amusements-programma biedt verder ontspanning voor iedereen, o.a. met uiteraard Oscar Harris and The Twinkle Stars, Jaap Dekker's Boogie Woogie Set, Hans Sommer (de Nederlandse Jim Reeves) and The Sommerset, Pak Amin en zijn Aré Surobojo in een Kuda Kepang parodie, pentjak-demonstraties, modeshows en nog veel meer. Voor de allerkleinsten wordt een kleuter-crèche ingericht, waar zij de gehele dag worden beziggehouden.
En uiteraard zal men ook nu weer ruimschoots kunnen genieten van de vele culinaire buitensporigheden, die nu eenmaal op een Pasar Malam thuishoren.

Verantwoording van Chris

Mijn verantwoording is door omstandigheden wel een erg latertje geworden Maar hier is die dan.

Saldo per 1 Mei 1973		f 620,76
Inkomsten pro Mei t/m December '73:		
Mevr. J. Overduyn	f 25,—	
F. Dubois	f 25,—	
C. v.d. Hoven	f 10,—	
Mevr. v. Erp - de Leeuw	f 25,—	
Mevr. Guldenaar	f 20,—	
A. L. Blondeel	f 10,—	
Mevr. v. Haaren	f 25,—	
Mevr. Intveld	f 10,—	
Hr. Groenewegen	f 25,—	
Mevr. Mathlener Blaauw	f 10,—	
Mevr. V. D. Schmidt	f 5,—	
		f 190,—
		f 810,76
Uitgaven pro Mei t/m December '73: 18 pak. Bandung, 2 pak. Sukabumi, 12 pak. Jakarta, 2 pak. Purwokerto, 2 pak. Klaten		f 627,20
Saldo per 1 - 1 - '74		**f 183,56**

Dan heb ik een dringend verzoek aan de lezers. Stuur mij voorlopig geen nieuwe adressen meer in Indonesië, want heus, ik heb al een aardige lijst van aanvragen.
En schrijf hen vooral niet, dat ze kleren kunnen verwachten - als U mij de adressen hebt opgegeven - vóór U van mij bericht hebt ontvangen - het voorkomt teleurstellingen.
Door de vele aanvragen en het feit, dat er tot nu toe **nog nooit iemand de helpende hand heeft geboden bij het sorteren en inpakken van de hoop kleren,** kan zo'n verzoek weleens maanden blijven liggen.
Zijn er particulieren of instellingen, die zich ook hiermede bezighouden en kleding nodig hebben, dan kunnen ze bij mij zo, voor de vuist weg, een 100 kg. weghalen!
Gunt U mij iets meer tijd, dan zal ik misschien wel het dubbele kunnen opbrengen.

Chris Simon
Cantatestraat 102, Nijmegen

BIJ HET VERLEDEN, MAAR OOK BIJ DE TIJD

Wij woonden in Solo en gingen iedere vakantie naar Teloggo Dringo (ik hoop de namen goed te schrijven) 1800 m. en gelegen tussen Tawang Mangoe en Tjemara Sewoe.

Als vaste medewerker ging altijd mee Dirdjo.

De voorkant van ons "vakantie-verblijf" (mijn vader noemde het altijd de vaste tent, want overdag zaten we altijd in de bossen) keek uit op de Goenoeg Lawoe. Mijn vader kende de berg goed en was er al vier keer op geweest. En de vijfde keer nam hij mijn moeder + 4 kinderen mee. Maar nu niet langs de traditionele trappenweg. Nee, hij had al uitgestippeld, dat je via een bepaalde bergkam ook op de top moest komen. Maar, waar geen weg is, moet je er een kappen en zo hebben mijn vader en Dirdjo de latere nieuwe weg gekapt. Eén keer kwamen we vast te zitten voor de steile rots. Daar is de weg later omheen geleid, want springstof gebruiken kon niet, om de berggeesten niet te verstoren. Van die tocht heb ik enkele foto's, maar die zijn in mijn album geplakt.
Op de top stond een zinken schuurtje. En daar de tocht langer had geduurd dan we hadden gedacht en het beneden onweerde (wat een mooi gezicht, zo van boven af!) moesten we boven overnachten in het schuurtje.
Het schuurtje echter werd al gebruikt door enkele opiumschuivers, die hun stro en dekens met ons deelden en ook de ruimte.

In 1936 zijn we uit Solo vertrokken en later hebben we gehoord, dat Dirdjo de "nieuwe" weg aan anderen had gewezen, zodat men nadien "gemakkelijk" de top kon bereiken. Ook is de weg van Tawang Mangoe naar Sarangan over Tjemara Sewoe zo verbeterd, dat men met een auto zich kon laten vervoeren.
In de "Oriënt" heeft daar toendertijd een artikel over gestaan.
Ik hoop U met deze gegevens van dienst te zijn, vooral ook, omdat in Uw Tong-Tong de nieuwe weg is genoemd.

Mej. C. Rozier

Nā in Uw blad gelezen te hebben, dat je in je wasmachine ook groene zeep kunt gebruiken, ben ik het ook gaan doen en heb nu heerlijk frisruikend "linnen" goed.

De Kolonel Sneuvelde In De Voorste Linie

Een herinnering aan de slag om de Tjiater-stelling

Op 5 maart 's morgens kwamen berichten binnen dat de Japanners hun Hoofdaanval zouden doen naar Soebang waardoor Kalidjati in gevaar kwam. Vechtwagens leverden hier nog een zeer goede strijd en kwam de Japanners nog duur te staan. De stellingen bevonden zich een eind terug en wel nabij Tjiater, hier bevonden zich alleen als vaste bezetting de Eur. Compagnie van het 1ste Bataljon Infanterie onder Kapitein M. Kooistra. Dit was in de nabijheid van een brug. Soebang en daarna Kalidjati werd ingenomen en nu moest de stoot komen op de Tjiater-stelling. In allerijl werden inmiddels troepen naar de Tjiater-stelling gedirigeerd, maar deze konden de stelling niet tijdig bereiken en vochten in het terrein achter de stelling.

De Jappen naderden de Tjiaterstelling: voorop tanks gevolgd door infanterie. Achter de brug nabij de Tjiaterstelling stond een licht stuk zeegeschut opgesteld, dat werd bediend door een brigadier met enige Inh. helpers, deze brigadier schoot geweldig. Verschillende tanks werden vernield; eveneens vrachtauto's met Infanterie.

De Japanners verdwenen nu onmiddellijk in het zijterrein. Hier begon de infiltratie, de brug werd opgeblazen. Deze werd in de nacht door de Japanners hersteld.

De Kolonel de Veer was 's morgens onmiddellijk naar boven gegaan. De weg van Lembang tot aan Tjiater stond vol vrachtauto's die met versterking naar boven waren gedirigeerd. De Jappen cirkelden onophoudelijk met vliegtuigen boven de weg, en bombardeerden en mitrailleerden alles wat ze zagen of niet zagen. Wij kwamen bij de Kolonel aan die zijn Commandopost had ingericht op de driesprong van wegen op de Tangkoebanpraoe. Ik moest de taak op me nemen de Kolonel voortdurend te beschermen. Het was mistig en dat was een prachtige bescherming voor de troepen en auto's die thans geheel geblokkeerd stonden van Lembang tot aan de driesprong, de weg was smal, passeren kon men niet en draaien in het geheel niet, verder was de weg modderig geworden door het vochtige weer en de auto's liepen vast in de modder.

De troepen kwamen echter ongelijk en niet met gehele onderdelen aan. De Kolonel regelde op de weg het naar voren zenden van de troepen, gaf hier de opdrachten die in allerijl moesten geschieden. Intussen bombardeerden de Jappen de omgeving op goed geluk want er was geen zicht door de mist, de kolonel gaf de militairen door zijn houding midden op de weg morele steun en vertrouwen, stelde hun voor ogen niet onnodig te vuren om geen vliegtuigen aan te trekken. De auto's konden die nacht nog terugkeren op Bandoeng door de voorste bij de driesprong te laten keren. In het voorterrein liep het als volgt:

de Jappen waren aan het infiltreren bij de Tjiaterstelling, lieten de Compagnie van het 1e Bataljon Infanterie onder Kapt. Kooistra in hoofdzaak ongemoeid en deze zag een omsingeling tegemoet, hij moest weg en is door het terrein op Bandoeng teruggetrokken. De troepen die vanuit Bandoeng naar de Tjiaterstelling waren gedirigeerd konden de stelling niet tijdig bereiken, deze troepen leverden strijd achter de stelling van Tjiater. Hierbij ook de K.O.R.O. onder Overste Altena. De Kolonel was steeds in de weer en de duisternis bracht stilte, de Japanners hielden halt.

Stilte was het echter niet voor Kolonel de Veer die voor de nacht zijn Commandopost had ingericht in het Hotel Tangkoebanpraoe. De Kolonel heeft niet geslapen, overdacht voortdurend alle situaties liep rond en gaf orders. 6 Maart 's morgens vroeg wederom

De driesprong bij Tjiater, zoals die er nu uitziet. De omgeving van de Tjiater-pas was het terrein van de bloedigste gevechten in de strijd tegen de opdringende Japanse overmacht in maart 1942. Hoe het oordeel van de geschiedenis over de laatste slag ook moge zijn, vast staat dat aan onze zijde voorbeelden van grote moed en plichtsbetrachting zijn getoond, zoals het optreden van kolonel De Veer.

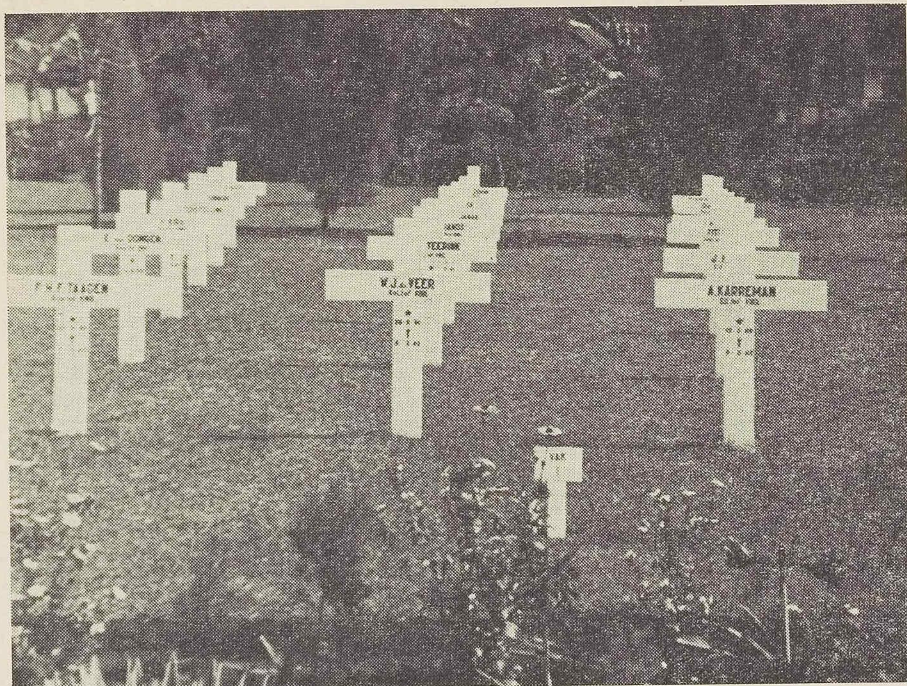
RELAAS VAN EEN SERGEANT

Over de laatste slag op Java, die bij de Tjiater-stelling - in de nieuwe spelling: Ciater - is veel minder bekend, althans bij het grote publiek, dan men oppervlakkig zou verwachten. De stelling sloot de belangrijkste pas af in de weg van de laagvlakte met het grote cultuurgebied van de Pamanoekan en Tjiasemlanden - naar Bandoeng; het feit, dat de Japanners nabij Cheribon waren geland maakte het waarschijnlijk, dat hun belangrijkste stoot gericht zou zijn op het vliegveld Kalidjati bij Soebang en dat vandaar uit het centrale verdedigingsstelsel van de hoogvlakte zou worden bedreigd. Dat geschiedde inderdaad.

De officiële berichtgeving in de studies van de Krijgskundige sectie van het Departement van Defensie (Deel VII, "Japan contra Nederlands-Indië) geeft een volkomen onpersoonlijk en (ondanks het vele kostbare bloed dat in de strijd verloren ging) bloedarm verslag van het verloop van wat dan ook strikt historisch-wetenschappelijk de "gevechtshandelingen" wordt genoemd.

Een onzer lezers intussen was en is zo geïnteresseerd in hetgeen zich in wezen daar afspeelde dat hij in de loop der jaren een groot aantal documenten heeft verzameld, die betrekking hebben op de gevechten tussen de overmachtige en over grote oorlogservaring beschikkende Japanners en ons politieleger. Liever dan ons te wagen aan een samenvatting van het materiaal, dat hij ons tijdelijk afstond zullen wij een deel afdrukken van een na de oorlog opgemaakt verslag van de "dardanel" van een der gesneuvelden, de kolonel Van der Veer, die met grote moed zijn rol vervulde in dit drama en zijn optreden met de dood bekocht.

Heeft het zin, na meer dan 30 jaar op deze gebeurtenis terug te komen? Voorbeelden van moed en zelfopoffering zijn, dunkt ons, altijd de moeite waard in herinnering te brengen. Hier volgt dan, enigszins bekort en hier en daar wat bijgeschaafd het relaas van de sergeant die was aangewezen als persoonlijke beschermer van de Kolonel De Veer. Dat hij beter met een klewang en geweer kon omgaan dan met de pen zij hem vergeven. Tenslotte is bloed kostbaarder dan inkt en van wie zijn leven in de waagschaal stelt kan men niet verlangen dat hij daarover bovendien nog een literair opstel schrijft. In zijn eenvoud is het hier volgend relaas treffend.

Het graf van kolonel De Veer op het ereveld Pandu in Bandung. Zijn stoffelijke resten rusten daar te midden van die van zijn strijdmakkers, die bij de gevechten om de Tjiaterpas sneuvelden.

naar de post op de Tangkoebanpraoe, het was nu zeer helder weer en de Jappen begonnen ook direkt bij het aanbreken van de dag met bombarderen en mitrailleren vanuit bommenwerpers en jagers. Vooral de Batterij van de bergartillerie, die stond opgesteld bij de driesprong kreeg het zeer zwaar te verduren. Hierbij vielen verschillende doden en gewonden. Deze driesprong was op het hoogste punt van de pas en de batterij stond links van de weg en de Commandopost van de Kolonel was rechts van deze weg, vanuit het gezichtspunt van de oprukkende Japanners. De Kolonel wilde echter naar de vuurlinie om direct contact met de troepen op te nemen. Wij maakten ons gereed (Kolonel de Veer, Lt. Stravers als chauffeur van de blitzbuggy en sgt. Worst als bescherming) de kolonel nam nog vele kisten met banden mitrailleurmunitie mede opgestapeld tussen de benen van de Kolonel en achterin de buggy. Het doel was deze munitie naar de voorste lijn te brengen en wel naar Kapitein Kooistra. De Kolonel wist toen nog niet dat deze Compagnie terugtrok op Bandoeng.

Wij konden die stelling niet bereiken maar wel de voorste lijn van de gevechten. Hier werd door de Jappen kruisvuur afgegeven en wij hoorden de kogels om ons heen fluiten. Een commando auto die achter ons stond kreeg door zijn grotere hoogte treffers in de overkapping van de wagen. De Kolonel gaf hier zijn bevelen, onder meer aan de Overste Cdt. van het 21e L. H. Solo. Verder kwamen er militairen over de weg terug, de Kolonel pikte ze op vroeg wie hun cdt. was, waarom ze terugtrokken en gaf hun zelf opdracht. In vele gevallen waren de antwoorden,: "Cdt niet meer te vinden."

In vele gevallen wist de kolonel door bezielende kracht en moed morele steun te geven. Niemand die niet aan zijn woorden dacht nadat de kolonel met hen gesproken had, mede door de moed die de Kolonel ten toon spreidde door zich onbevreesd in de voorste lijn te begeven.

We keerden nu terug naar de post bij de driesprong. Bij de driesprong was het echter niet best; hier was het bombardement voortgezet en voortdurend werd de plaats en omgeving van de batterij van de bergartillerie gemitrailleerd en gebombardeerd. De gewonden hadden nog geen verzorging van Rode Kruis personeel gehad en waren nog niet naar het achterland afgevoerd.

Bommen sloegen steeds in en wij verplaatsten ons van de ene bomkrater naar de andere. De Kapitein Adj. Taadgen was hier ook gearriveerd. Nu bestond de Commandopost nog uit de Kolonel, de Kapt. Taadgen, Lt. Stravers en de Sgt. Worst. De Kolonel had niet de beschikking over telefoon of radio. De Verbindingssectie van 4 R.I. was in de ochtend van 6 maart naar boven gekomen maar werd zo zwaar gebombardeerd in de buurt van de boerderij voorbij Lembang dat ook zij moesten terugkeren. De Kolonel stond hier dus voor een bijna onmenselijke taak. In de ochtend werden boven ook nog twee zware knallen gehoord in de nabijheid van de driesprong op de Praoe en dit bracht de hier nog aanwezige troepen in een zenuwachtige stemming, omdat men dacht aan Japanners die achter de troepen zouden zijn.

Dit werd door de Kolonel direct onderdrukt en hij liet ter geruststelling door een compagnie het terrein onderzoeken, zonder resultaat echter.

De Overste Altena kwam hier bij de Kolonel enkele malen nog contact opnemen. Ook hij moest zijn troepen terugtrekken op Lembang. Een kleine heuvel in de nabijheid van onze commandopost, waarop een pilbox en verder zware begroeiing, werd op een gegeven ogenblik zwaar aangevallen door een bommenwerper. Deze liet zijn gehele bommenvoorraad op deze kleine heuvel vallen, wij bevonden ons op dit moment aan de voet ervan, de hoogte zal niet meer geweest zijn dan 15 meter. Het heuveltje schudde en de cement die naast ons lag vloog om onze oren. Bij deze aanval werden velen getroffen. Het werd daarna stil in het voorterrein, men hoorde weinig vuur meer de troepen trokken alle terug op Lembang en Bandoeng. Er waren geen troepen meer voor de Kolonel, maar deze wist niet van terugtrekken, hij veronderstelde nog vele troepen in de stellingen op de Tangkoebanpraoe, dit bleek ons later niet het geval. De Kolonel gaf geen bevel tot terugtrekken. De 10e fus. Cie. onder kapt. Kerkkamp kwam ook nog als versterking maar werd gebombardeerd en de troepen (inh.) trokken uit eigen beweging terug. Ik was steeds in de buurt van de Kolonel, hoorde zijn bevelen en maakte gaten in de grond voor dekking. De Kolonel gaf de Lt. Stravers nog eenmaal opdracht om het voorterrein in te gaan met de buggy om contact op te nemen met de Overste van het 21e L.H. Solo...... Ik moest wederom als bescherming met de Lt. Stravers mee, wij naar voren, niet ver echter een Japanse jager zag ons en wij uit de auto in de slokkan, toen weer verder maar geen troepen...... alles was stil, we pikten echter een paar soldaten op die deel hadden uitgemaakt van de knokploeg van kapt. Kooistra, ze waren ongewapend, we moesten mede in verband met de inlichtingen die zij ons verstrekten terugkeren er waren geen troepen meer en de Jappen waren hoogstens 4 à 5 honderd meter voor ons. We keerden bij de Kolonel terug en deze had nu mensen verzameld van allerlei onderdelen, misschien een 15 à 20 man. Nu keken we onze wapens na want de Jappen, zaten al naast ons en voorbij ons in het terrein. Het was stil en we wachtten op de dingen die komen zouden, iedereen was vast besloten bij de Kolonel te blijven en zich behoorlijk te verdedigen.

Ik mag verder opmerken dat wij in al deze tijd geen voedsel tot ons hadden genomen, wij dronken zo nu en dan een slok whisky of jenever, dit verdreef de honger en dorst.

De vliegtuigen verzorgden echter nog steeds een ferrydienst zij strooiden nog rijkelijk bommen en verder werd met mitrailleurs op alles gevuurd wat

lees verder volgende pagina

zij zagen of dachten te zien. Het was niet te harden en de Kolonel was machteloos: hij had geen middelen om er een eind aan te maken. De kolonel wilde echter nog een laatste poging doen en schreef op een klein stukje papier zijn laatste schriftelijke verzoek. Hij verzocht de laatste vliegtuigen in te zetten, licht afweergeschut en verplegingspersoneel. Dit verzoek moest de Lt. Stravers overbrengen naar het Hoofdkwartier aan de Javastraat te Bandoeng. Het viel niet mee om met de buggy over de weg te komen. Je zag alleen Japanse jachtvliegtuigen. Het heeft dan ook zeker 1½ uur geduurd voor we Bandoeng konden bereiken.

De jagers waren voortdurend boven onze hoofden en wij moesten steeds de buggy verlaten om dekking te zoeken. De jagers mitrailleerden dan de plaats waar ze de bugy zagen. Was dit weer voorbij dan weer een vijfhonderd meter gereden en weer hetzelfde, weer uit de buggy en dekking zoeken in slokans enz. Onophoudelijk waren er 2 à 3 jagers boven het terrein en de weg en we werden dan weer van voren en dan weer van achteren aangevallen.

We konden Bandoeng echter bereiken, na eerst onderweg bij de boerderij Lembang een zwaar bombardement te hebben meegemaakt. Hier waren nog enkele militairen en een schuilloopgraaf kreeg een voltreffer. Hier konden we onze noodverbanden nog gebruiken ten dienste van de gewonden.

Het Hoofdkwartier aan de Javastraat werd bereikt en hier bracht de Lt. Stravers zijn verzoek van de Kolonel over.

Men had echter geen steun voor hem en voorwat de verpleging betreft kreeg hij de mededeling dat er voldoende hospitaalpersoneel met materiaal naar boven was, het was alleen jammer dat men ze nergens kon vinden. In de tijd tussen ons vertrek naar Bandoeng en de aankomst aldaar is de Kolonel met kapitein Taadgen gesneuveld met verschillende soldaten. Hij had zoals vermeld een aantal militairen van allerlei rang en stand bij zich verzameld tot ongeveer 15 à 20 man. De bedoeling was, omdat de Kolonel nog eigen troepen in stelling veronderstelde, infiltrerende Jappen tegen te houden. De veronderstelling was echter niet juist.

De Lt. Stravers probeerde naar de Kolonel terug te keren. Dit was echter onmogelijk geworden, aangezien de Jappen thans voor Lembang stonden.

's Avonds kregen we nog geruchten te horen dat de Kolonel in een ziekenhuis zou liggen, zwaar gewond. Er werd gezocht en geinformeerd, mede door de Regimentsarts Dr. Heystek. Deze arts heeft de kolonel ook gevonden en de kolonel samen met kapitein Taadgen begraven nabij de driesprong op de Tangkoebanpraoe. Hun helm werd boven het graf geplaatst.

Dit is een kort relaas van de houding, de moed en de morele steun van enkele officieren en militairen, die ik mocht leren kennen als helden in deze phase van de strijd tegen de Japanse overweldigers en overmacht. Ik reken het een eer deze officieren van zeer nabij te hebben leren kennen. Zij strekken een ieder tot voorbeeld.

Nogmaals de Kali Opak

De foto op bladz. 13 van Tong-Tong Nr. 10, die, naar ik aannam, een gezicht op de Kali Opak in de Westmoesson weergeeft, roept bij mij herinneringen op aan lang-vervlogen jaren. Ik was toen met mijn beide broers te Batavia (Weltevreden) bij een bevriende familie "in de kost". Wij bezochten er de Middelbare school en gingen in de grote vacantie naar onze ouders, die te Djocja woonden.

De treinreis op zichzelf was toen voor ons, jongens van 14 tot 17 jaar, al een opwindende gebeurtenis. We vertrokken om 7 uur 's ochtends met de exprestrein Batavia-Djocja (beginstation toen nog Kemajoran) om via Tjikampek- Bandoeng - Bandjar - Maos, om kwart over zeven 's avonds volgens dienstregeling te Djocja aan te komen.

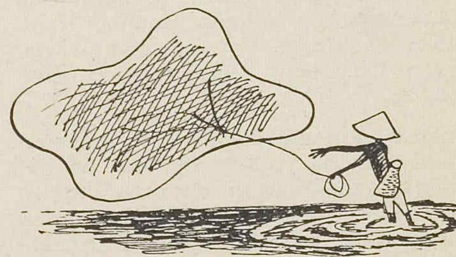
Deze treinreis dwars door de prachtige Preanger Regentschappen met zijn vele bruggen over diepe ravijnen, magnifieke vergezichten en zware hellingen, waar de grote en krachtige berglocomotieven (meestal twee tegelijk), de trein moeizaam en luid zuchtend (tobatabot) tegen op trokken, zal ik nooit van mijn leven vergeten. Niet om het bijzondere ervan, maar vanwege het overweldigende natuurschoon, dat je te zien kreeg. Ik schreef zonet, dat we "volgens dienstregeling" om 19 u. 15 min. te Djocja moesten aankomen, maar vaak was dit vele uren later vanwege het oponthoud onderweg i.v.m. talrijke kruisingverleggingen met tegemoet komende treinen, een nadeel bij enkel-spoor, veroorzaakt o.a. door vacantiedrukte, verhoogde vraag naar goederenvervoer, enz.

Maar om op ons eigenlijke onderwerp, de Kali Opak, terug te komen, aan de waterstand en het feit, dat de rivier met een prauw wordt bevaren, meen ik te kunnen opmaken, dat de foto in de regentijd werd genomen, want in de droge tijd kon je er gewoon doorheen lopen; zij het dan, dat we ons meestal door koelies, die er altijd aanwezig waren, lieten dragen. In het midden van de foto zie ik een opening in het geboomte, waarschijnlijk de plek, waar de landweg van Djocja bij de rivier eindigt, om aan de overkant zich weer voort te zetten in de richting van Parang Tritis aan het Zuiderstrand, een slechts weinig bezochte zeebadplaats, zoals Oud-Djocjanezen zich zullen herinneren.

Ten onrechte overigens, want het was er heel mooi, een soort van baai, omringd door heuvels en met een klein strand voor de baders. Het was echter niet raadzaam, je meer dan enkele tientallen meters in zee te wagen, want de zuiging was er zeer sterk en Njai Loro Kidoel had er al meermalen slachtoffers geëist. Vlak aan het strand stond een pasangrahan met een zoetwater-zwembad, waar je heerlijk kon ronddarren om het zoute water van je lichaam af te spoelen.
We gingen altijd bij het krieken van de dag met de fiets op stap en reden langs een uitstekende macadamweg door uitgestrekte riettuinen naar ons doel: Parang Tritis, een rit van ca. 30 à 40 km., waar we ongeveer 2½ uur over deden, inclusief het oversteken van de Kali Opak. Soms ook zagen we de bekende Djocjase andongs, getrokken door twee paarden, de rivier oversteken en dat kon makkelijk door de lage waterstand. Ons doel was uiteraard een verfrissend zeebad te nemen en te genieten van de fietstocht en het natuurschoon. Na de inwendige mens te hebben versterkt, stegen we dan in de middaguren weer in het zadel om nog vóór zonsondergang thuis te zijn.
Het is merkwaardig, dat na zovele jaren (ik ben nu 72) al deze herinneringen weer bovenkomen bij het aanschouwen van een simpele foto in ons aller Tong-Tong. Ik wil dan ook niet nalaten deze brief te eindigen met mijn hartelijke dank te zeggen aan de Redactie van Tong-Tong en de inzender van de foto, die deze mooie herinneringen bij mij hebben teruggeroepen.

M. G. Klinkert

"SPERANZA"

De fabriek van mijn vader

Het was een macaroni- en vermecelli-fabriek, in die tijd (1915) een unicum, meen ik te mogen zeggen, in de niet-Italiaanse wereld.

De Eerste Wereldoorlog woedde in Europa, toen mijn vader met het experiment begon, dat naast de smaak en de kleur in hoofdzaak gebaseerd moet zijn geweest op de houdbaarheid van een dergelijk meelprodukt. Ik dank het aan mijn nieuwsgierigheid, een kleuter van bijna vier jaar eigen, dat ik zoveel details uit die periode te weten ben gekomen, maar zeker toch ook aan het feit, dat mijn vader mijn gezelschap om zich heen duldde.

Ik volgde zijn bewegingen aandachtig, wanneer hij in zijn werkkamer met vloeistoffen en maatglazen en reageerbuisjes te werk ging. Het summum van genoeglijkheid beleefde ik, wanneer hij met de reageerbuisjes in een rekje naar de achterkamer liep, (het was een "gesloten huis" in Gg. Kleykamp te Weltevreden en er waren derhalve geen open galerijen) mijn moeders beslagkom op de etenstafel neerzette en er met een vork enige eieren in losklopte.

Dan kwam er meel bij en later het vocht uit de reageerbuisjes. Wat er met het dusdanig verkregen deeg gebeurde, had mijn belangstelling niet, misschien, omdat ik telkens teleurgesteld werd in mijn verwachtingen, dat er een lekker gebak voor ons uit zou resulteren.

Dagen achtereen herhaalden zich deze handelingen. Totdat er opeens "een ding" midden in de werkkamer werd gezet op vier hoge poten en met "een wiel" helemaal in de top en er twee mannen kwamen om te helpen.

Ik zag, dat mijn vader op een stoel ging staan bij het ding en ik zag hem er stukken deeg in stoppen, terwijl de mannen een dunne plank vasthielden tussen de vier poten.

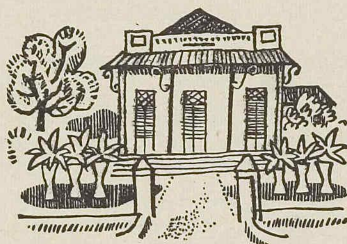
Toen begon mijn vader aan het wiel te draaien en te draaien en daar opeens kwamen er voor mijn verbaasde ogen witte buisjes tevoorschijn, die steeds langer werden en toen zij de plank bereikt hadden, riep mijn vader: "Taa-rik!" en langzaam verplaatsten de mannen de plank naar voren, zodoende de bos met witte slangetjes meetrekkend, Uiteindelijk sneed mijn vader de bos los.

Dat moest een groots moment voor hem geweest zijn, immers, de eerste macaroni van Indisch fabrikaat had het licht gezien!

Daarna volgden de gebeurtenissen elkaar snel op.

Mijn vader kreeg een compagnon-financier, de Heer Van Steede en wij verhuisden naar het grote huis in Gg. Pasar Baroe No. 21.

Wij bewoonden het paviljoen, terwijl het hoofdgebouw bestemd werd voor

de fabriek (wat een diepte hadden die huizen nog.)

Ik herinner mij, dat mijn vader de machines zelf ontwierp, want avond aan avond was hij met tekeningen bezig. Als ik mij niet vergis, was het de machinefabriek "Buys", die de fabriek opzette, aanvankelijk met één grote machine, maar al spoedig bleek een uitbreiding nodig met nòg een machine, terwijl al wat tevoren via handwerk verricht werd, geheel werd gemechaniseerd, zoals het zeven van het meel, het kneden van het deeg en het kartonnagewerk voor de verpakking. Het geheel draaide op één krachtige motor. Deze uitbreiding werd gefinancierd door G. G. Van Limburg Stirum, welk feit met zich meebracht, dat Zijne Excellentie eenmaal per jaar de fabriek bezocht, in gezelschap van de Gravin en het nodige gevolg (telkens wisselende gezelschappen), bij welke gelegenheid het mannelijke en het vrouwelijke personeel in een speciaal wit kostuum werd gestoken, bestaande uit resp. een kort schort + kepie en een lang schort plus kapertje. Om deze kostumering was er begrijpelijk altijd veel hilariteit onder het personeel.

Behalve macaroni en vermecelli leverde de fabriek ook spaghetti en lettervermecelli, welke produkten door de "K.P.M." ook naar de Buitengewesten werden verscheept, maar dan in een blikverpakking.

Gedurende de oorlogsjaren, toen de import van levensmiddelen stagneerde, draaide de fabriek op volle toeren en moest er vaak overgewerkt worden, om aan de vraag te kunnen voldoen. Tot zijn eer mag vermeld worden, dat mijn vader geen O.W.-er geweest is. Helaas wist hij zijn financiën niet met de nodige zorg voor slechtere tijden te beheren, maar was dat niet het geval met vele particulieren uit die tijd? Toen na de oorlog de import weer op gang kwam van allerlei soorten van levensmiddelen werd het voor mijn vader niet lonend meer de fabricage van zijn produkten voort te zetten en in 1921 werd het bedrijf stopgezet.

Nadien probeerde hij het nog met de fabricage van schoensmeer en zeep en in 1924 introduceerde hij zelfs een gloednieuw produkt, n.l. de "pakjes soep!" Toen dit laatste via een laboratorium-onderzoek goedgekeurd was, leverde mijn vader een proefzending af aan het St. Carolus-Ziekenhuis te Salemba, waarop enthousiast werd gereageerd. Helaas waren er in die naoorlogse jaren geen brani's meer op financiëel gebied, zoals voorheen de Heer Van Steede, om mijn vader in het zadel te helpen.

Hij stierf in 1929 en tien jaar later verscheen er in het weekblad d'Oriënt een artikel met als titel: "Vermac", de eerste macaroni en vermicellifabriek in Ned.-Indië!

Natuurlijk klom ik meteen in de pen om de redactie van haar vergissing op de hoogte te brengen.

Kort daarna verscheen op de eerste pagina van het blad de rectificatie in een artikel, waarin tevens posthuum hulde gebracht werd aan de ondernemingsgeest van de man, die mijn vader was.

Gonnie Haccou-Ran.

1001 avonturen met de soetil

SING O'SING

Specifiek Banjoewangi'sch

Worteltjes, boontjes, reboeng als er toevallig over is uit een blikje, ta'ogé, lombok-idjoe = groene pepers, petéboontjes voor de liefhebbers, een zakje terie-nassi, een stukje timpih en soe 'oen; hoeveelheden, zelf maar kira-kira.

De timpih en de groenten in dunne schijfjes of reepjes snijden. De stukjes timpih en de terie, beide apart, knappend bruin bakken. Daarna, in dezelfde olie, de boemboe.

Een grote ui of 4 à 5 sjalotten, twee teentjes knoflook, (gesnipperd) een knikkertje assem, een beetje trassi en/of een vlees-tablet, een paar schijfjes la'os of wat la'os-poeder, de peté, sambal naar smaak en een heel klein beetje ketjap. Denk er aan dat de lombok-idjoe dikwijls erg pêdês is maar die van nóg meer houdt doet er ook nog wat hele rawits bij. De boemboe goed flenzen, kopje water opgieten. Even laten stoven dan alle groente toevoegen, worteltjes en reboeng 't eerst, de ta'ogé 't laatst. Alles moet knappend blijven.

Soe'oen, vooraf geweld, voor de sier. Proeven en op smaak afmaken, met zout, suiker en evt. nog een scheutje azijn.

Voor 't opdienen de gebakken timpih en terie er door heen scheppen. Een gerechtje met "alles 'r op en 'r an".

Plantersvrouw

Kind van Jan Fuselier en Sarina

Als hormat aan mijn oude Fröbelschool-onderwijzeres, Mejuffrouw Juul (Juliette) Hamar de la Brethonière, nu wonende in Huize "Spatodea" in Driebergen. Telg uit een oud en roemrijk geslacht uit het oude Nederlands-Indië, een stuk historie "fan toen froeher".

Pa kwam van het platteland in Holland; Ma uit de Javaanse desa. Zoon Jan galoppeerde als een briesend veulen de wereld van de stadsmeneertjes binnen in Salatiga.

In mijn jeugd woonde ik met mijn ouders in Salatiga, aan de Achterweg, een verbindingsweg tussen de Solose - en de Slachthuisweg, waarvan het begin is achter het erf van de woning van de Assistent-Resident. Ook ging ik er op de Fröbelschool aan de Toentangse weg.

Mijn onderwijzeres was Juffrouw Juul Hamar de la Brethonière.

Natuurlijk scharrelde ik als jongen overal rond; ngelajap heet zoiets in het Javaans.

Zo liep ik op een goede dag in de buurt, waar wij woonden, een klein kampongweggetje in en kwam in een kampongwijk terecht achter ons erf. Tussen kleine huisjes in lopende, liep de weg plotseling dood bij een gemetselde trap met aan het einde, boven, een uit traliewerk bestaande zwart geteerde deur, zonder afsluiting. Ik was nieuwsgierig genoeg, om te weten te komen, wat er achter deze deur te zien was, dus besloot ik via deze deur het ompaggerde perceel op de gaan. Tot mijn verbazing merkte ik, dat het een Europees kerkhof was. Ik keek wat rond; het kerkhof was niet zo groot; naar mijn gissing waren er maar 25 tot 30 graven; hoogstens 35 denk ik. Een heel oude grafzerk had er bovenop een afgebroken kegelpilaar. Op het marmeren bordje las ik een datum, voor zover ik het me herinneren kan, van het jaar 1685 of 1785, ik weet het niet meer precies. Het jongste en kleinste graf, hoogstwaarschijnlijk van een klein kind, had een datum van 1910. Dan bekeek ik de namen van de overledenen; bijna overal dezelfde naam, nl. Hamar de la Brethonière.

Ik dacht direct aan mijn juffrouw van de Fröbelschool, die ook zo heette, dus moest er zeker wel verband bestaan tussen haar en deze overledenen; dus moest dit een familie-kerkhof zijn. Eén enkele naam tussen de grafzerken luidde anders, n.l. Pierre Couvreur, en op een andere zerk, helemaal vooraan op de eerste rij, een naam, verguld gouden letters in het marmer, een Duitse naam, welke ik helaas vergeten ben, maar onder de naam de woorden: Gravin of Freule, in Duitsland geboren.

Veel later pas, vernam ik van terzijde, dat dit familie-kerkhof behoorde aan de Franse Markies (koffiekoning en bouwer van het Hotel "Kalitaman" in Salatiga) Hamar de la Brethonière.

De Fröbelschool van Juffrouw Hamar.

Direct na de grote vacantie was het met mijn vrijheid als klein, klein kleutertje gedaan, want Ma bracht me op de Fröbelschool. Voor een uk was dat toen de grootste stap in zijn leven; gelukkig ging dat onder Moeders vleugels. Haar naast je te weten was een enorme troost; je stapte parmantig mee, zonder besef, wat het allemaal inhield.

Grote broer, die toen naar de grote school ging, had je al wat voorgespiegeld en zelf was je reuze nieuwsgierig, hoe dat het daar wel allemaal toeging. Ik was in pakean(kleding) netjes; de tjelana monjet bleef nu enkel voor thuis. Om mijn schouders een splinternieuwe broodtrommel en zowaar met zakdoek in je zak; je voelde je een grote jongen. Adoeh, het was wel een heel eind lopen; karren was er niet bij, allemaal verwennerij, maar tippelen was gezond; was Pa's principe; daar werd je groot en sterk van.

Tobat, ik voelde mij wel vreemd, toen Ma mij aan de juf voorstelde. Gedroeg mij dan ook wat onbeholpen, moest haar netjes de hand geven en zeggen, hoe ik heette. "Adelien", zei Ma, "ik breng je mijn tweede; het is een rustige jongen. Soms koppig en erg driftig. Ik hoop voor je, dat hij geen last veroorzaakt; straf hem maar gerust, als hij het te bont maakt." "Dat zal wel gaan Riek; ik ben dat gewoon", was het antwoord en hoe gaat het met jullie tegenwoordig?"

Ja, toen kwamen de verhalen van tempo doeloe (vroeger) weer los, want Ma was met beide Zusters Hamar de la Brethonière, Victorien en Adelien nog op school geweest. Hun papa werkte toen bij het Boswezen en wel op kantoor in het Officierskampement. Volgens Ma was Adelien ongehuwd gebleven en leidde toen een Fröbelschool aan de Toentangse weg, dichtbij de Missigit, waar ik nu van vertel. Daar dichtbij stond een groot huis met verdieping, zeldzaam in Indonesië, ook van een Hamar-familie, waar ik later op een verjaardag ben geweest. Mijn broer was kontjo (vriend) van één van de jongens. Zover ik weet, ben ik niet te keer gegaan de allereerste dag. Masa je durft te njengen (huilen) als je je al zo'n grote kerel weet!

Contact had je zo, vreemd of niet vreemd en dan volgde al gauw het samen spelen tot de bel ging en juf je naar binnen riep.

Wat ik mij daar allemaal van herinner? Wel, ten eerste de tucht. Je mocht dit niet doen, dat was verkeerd; alles werd je met zachte hand aan het verstand gebracht. Je moest goed Hollands leren spreken, moeilijk hoor, als je het tjampoer adoek (gemengd, door elkaar) gewoon bent.

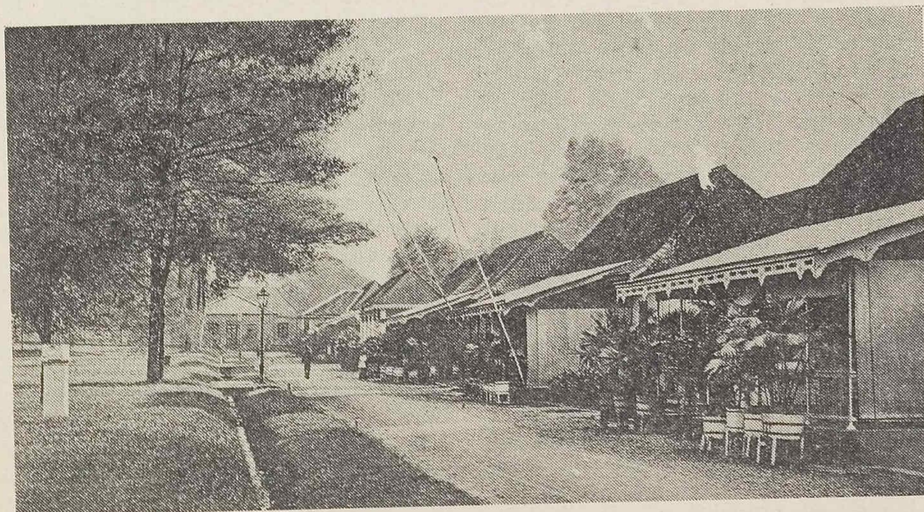
Niet zo maar overal plassen; daar is de waterplaats voor en bij alles hand opsteken en netjes vragen.

Het schoolerf was voor onze begrippen heel groot; sommige gedeelten strikt taboe en verboden terrein. Vooral niet te dicht bij de pagger (heg) komen aan de grote postweg.

Wat mij ook is bijgebleven is een rijzige palaboom (notemuskaatboom), waar ik mijn meegebrachte boterham placht te verorberen. Eerst gehurkt, wat niet mocht, later netjes gezeten, vooral niet schrokken en smakken, kalm aan hap voor hap en netjes.

Wij leerden er moeizaam het A.B.C. vanaf een plankje met plaatjes en het 1-2-3, wat je van thuis al enigszins kende.

Zingen was leuk, maar mijn stem was vals en de maat heb ik ook nooit kunnen houden. Gooide de woorden door elkaar, of schreeuwde zo maar wat voor mij heen, als je maar brulde. Helaas ging die vlieger ook niet altijd op; er werd getikt, je werd kalm te-

De Noordzijde van het militair kampement in Salatiga.

recht gewezen en dan maar weer van voren af aan.

Kraaltjes rijgen, van die hele kleintjes, de gaatjes waren voor mij altijd boentet (verstopt). De draad kauwde je stuk om het dun te krijgen en dan boendel (in de knoop gaan). Hopeloos, ik heb het nooit tot een armband gebracht, laat staan een ketting; was te ongeduldig; mijn oogst was summier en alle kleuren door elkaar. Kleur bij kleur was te moeilijk. Waarvoor, als het gampang (gemakkelijk) kan. Eerst die er met een natte vinger uitpikken, die eenvoudig te rijgen zijn. In Matjes vlechten was ik ook geen held; kon de figuren nooit goed krijgen. Mijn lompe handen waren te links. Het matje scheurde, of het vlechtreepje bleef hangen en door je geknoei trok je het aan stukken.

Slechts eens heb ik mijn werkstuk klaar gekregen met weinig fouten. Een hele prestatie.

Tekenen, hou maar op; tjelorettan (krabbels) eerste klas. Toen bestond de abstracte kunst nog niet; anders hadden ze misschien wat in mij gezien. Ik had toen nog de gewoonte wanstaltige figuren op papier of lei te zetten, die nergens op leken. Maar wel aangeduid met monsterachtige geslachtsdelen, geinspireerd door levensgrote schetsen van onbekende meesters, op muren en schuttingen. Dan kippen, die wat lieten vallen of eieren legden, kortom dieren, waar de ontlasting in vorm van wormen of krulletjes uit hun achterwerk liep.

Arme juf; zij zal zich wel gechoqueerd gevoeld hebben of gelachen om mijn naïviteit. Nooit liet ze het merken, maar zij verbeterde met liefde.

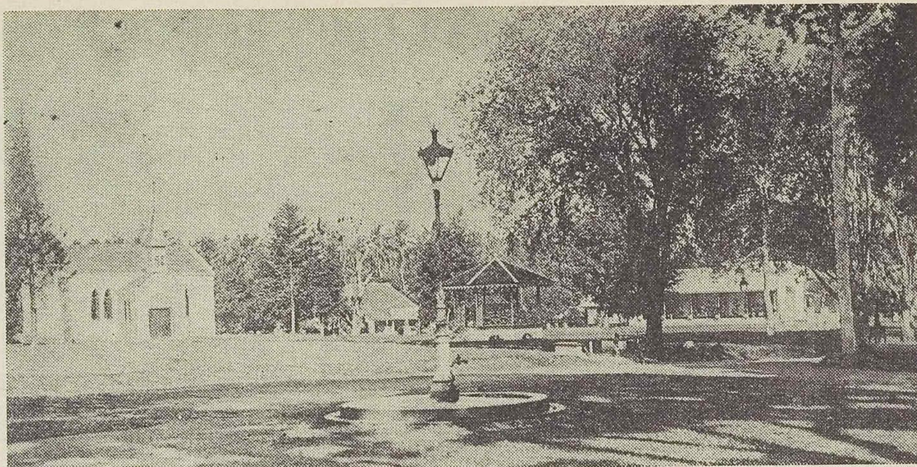
Plakken nog mooier, de figuren nooit tjotjok (kloppen), schots en scheef door elkaar; djoenkir balik (onderste boven), vol vlekken en snippers door te veel lijm.

Met klei knoeien was ook heel leuk; pispotten waren mijn hobby of poppetjes, waarvan de armen of benen eeuwig af vielen. Ook daarin was ik de tijd ver vooruit. Heden ten dage had ik een prijs kunnen winnen.

In spelen en ravotten was ik een meester, maar kreeg heel zelden een beurt, omdat bilangja (ze zeggen) te ruw.

Wat kun je toch een pech hebben en dan zo jong al. Het beloofde heel wat voor later, maar het is allemaal nog terecht gekomen, hoor.

Op een regenachtige dag heb ik op een keer op de galerij als officier mogen spelen met een steek op en een sabel op zij. En een keer op een echte speelgoedtrom mogen beuken bij een liedje, dat ik nu vergeten ben, maar het refrein klinkt ongeveer zo: "Terettettet terettettet gaat de trompet, boem boem luidt de trom en Jan is officier". Ook dat van in een groen, groen knolleland (wist je veel, wat knollen waren), zaten drie haasjes heel parmant, de

Het Kerkplein in Salatiga.

één die blies de fluit, etc. Wat ik aan artistiek kunnen naar huis bracht, vonden de anderen bokèk (slecht) prul, rotzooi, fysisch bezien radicaal fout. Wisten ze vroeger veel, je kreeg de waarheid te horen, klaar, af.

Alleen Ma had er waardering voor en nènèk, die ze verzamelde; bij intuïtie wisten ze wat een kind toekwam.

Zoals ik al opmerkte, was de school ver van huis. Zodoende moest de staljongen mij iedere dag halen en brengen. Naar huis was het altijd gezellig. Wij slenterden maar wat, hoopten wat te beleven, maar nooit wou hij mij gendong (dragen). Geen akal (feit) kon hem daartoe overhalen. Doorzeuren dorst ik niet.

Veronderstel dat hij dat thuis verklapte, adoeh, dan was het niet best.

Wat ik nooit vergeten zal, is, dat hij een paar keer te laat kwam. Ik mocht bij de dames op de voorgalerij van het andere huis op hem wachten. Zij gaven mij dan wat te drinken, of ik kreeg fruit, of snoep, of een koekje, wat ik braaf naar binnen werkte. Juf ging dan soms met mij de voortuin in en liet mij bloemen zien, maar plukken mocht ik nooit. Een enkele maal eens een bloem voor Ma zogenaamd; ik weet nog wel: een gele peretum of galliarda. Onderweg liet ik het misschien wel liggen, of thuis kreeg Ma een gekneusd, slap gevalletje, verwelkt tot wat eens een bloem mocht heten.

Aangezien wij van huis uit geen broodeters zijn, hoogstens alleen als ontbijt en dan nog vrij zeldzaam, dan ook nog in de vorm van plok-plok. (brood in een beker proppen, veel suiker, weinig thee, veel dikke gecondenseerde melk en maar met je lepel prakken en ophappen) Zodoende had je op school daar ook geen zin in. Het werd vergeten weer meegenomen of weggegeven. Ik kreeg op een keer, na lang smoezen, van nènèh gedaan, dat ze mij wat ketan (kleefrijst) met zoete sroendeng (cocosgerecht) en katjang boeboek (of boeboek kedele (gestampte gebakken sojabonen) mee gaf, waar ik zo gek op was. Wist ik veel, dat ze daar aanstoot aan zouden nemen!

Het gebeurde met ontspanning onder de palaboom. Ik open mijn trommel, haal daar de boengkoesan van pisangblad (pak van bananenblad) uit en begin prins heerlijk met mijn vingers aan de ketan. Komt me daar een stelletje jongens, zogenaamd toeroet-toeroetan (meegaan, meedoen), beschaafd mij staan uitlachen, me met de vinger na te wijzen en uit te schelden: "Loh, je moet zien zeg, hij eet ketan, kaja een Javaan; apa jou pa hij kan geen brood kopen. Wah, hij kaja katjong (net een jongen) uit de kampong". Op den langen duur kon ik het niet meer verkroppen. Ik huilde het uit en de kring om mij heen, werd hoe langer hoe groter.

Eindelijk kwam juf Hamar op het gejoel af, en mij ziende, deed ze heel wijs. Gebiedend vroeg ze om stilte, nam mij in de arm en troostte mij, zeggende: "Eet jij maar, hoor!" en tot de anderen: "Gaan jullie rustig je brood opeten, of spelen en plaag deze jongen niet. Schamen jullie je niet? het is laf om met je zovelen één jongen zo te sarren en wat hij eten wil, mag hijzelf weten, of lusten jullie dan geen ketan? Ook dat is goed eten."

Maar even goed kreeg de djongos orders van haar mee, of een briefje, dat weet ik niet meer, maar nadien bleef het bij brood en brood alleen, met jam, hagelslag, muisjes of ontbijtkoek. Toch is het mij veel later opgevallen, dat er wel eens jongens waren, die sambal katjang, ja zelfs stukjes gereh tussen hun brood hadden.

Dat waren dan mijn eerste Fröbeljaren. Hoe lang ik erop heb gezeten, weet ik niet meer. Dat gedeelte vergleed met mijn kindsheid en al gauw zag ik mij op de grote school gaan.

Rest mij nog te vertellen, dat Pak Peging, de boy, mij een keer helemaal vergat op te halen. Toen was ik wel genoodzaakt, de hele middag te wachten en hebben de beide dames zich over mij ontfermd.

Victorien was de oudste van de Zusters. Toen die wegging, hielp Juliette, Adelien weer met de school. Ik kan best de twee jongsten verwisseld hebben.

J. Weites.

Een zeereis naar Indië in 1920

In de huidige rumoerige tijd vol eisen, ontevredenheid en tegenstellingen is een staking, waar dan ook niets bijzonders meer. Men kan geen krant opslaan, of naar het radio-nieuws luisteren, of men leest of hoort, dat er weer ergens een staking is uitgebroken.

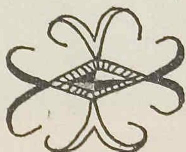
Hadden vroeger Engeland en Frankrijk vooral het monopolie, tegenwoordig laat ons landje zich ook niet onbetuigd. Reden tot dergelijke acties laten we buiten beschouwing. Zo een 50 à 60 jaar geleden hoorde men zelden over dergelijke gebeurtenissen, althans hier in Holland.

Ik herinner me nog een staking van het trampersoneel in Den Haag in 1914. Een vermakelijk gezicht was 't hier en daar in een straat, o.a. op de Lange Vijverberg, een totaal verlaten tramwagen te zien staan, de eerste dag. Blijkbaar waren de bestuurders zó overrompeld geweest door de oproep, dat ze geen tijd hadden gehad, hun wagen naar de remise te rijden. Alles verliep heel tam; geen optochten, geen spandoeken met leuzen. Alleen de aanwezigheid van marechaussée's te paard maakte duidelijk, dat er iets aan de hand was. Ze stonden vooral op kruispunten van straten en hadden heel wat bekijks met hun mooie hoofddeksels en talrijke tressen.

Het publiek nam de hele situatie nogal goedmoedig op. Men ging meer lopen of pakte de fiets. Vond 't in het laatste geval wel zo rustig, dat men geen rekening hoefde te houden met de tram. (Vergelijk daarmee eens de huidige situaties in de straten!) Daarbij was 't mid-Zomer en prachtig weer. Toen brak in Juli de oorlog uit (W.O. I) en werd met aanplakbiljetten bekend gemaakt, dat ook Holland moest mobiliseren. Afgelopen was 't plotseling met de staking! Veel mannen moesten hun militaire pakje aantrekken, anderen waren in civiele dienst nodig.

Een ander geval, dat mij nog vers in 't geheugen ligt, omdat ik er zelf mee te maken had, vond plaats in 1920.
Toen brak medio Februari in Amsterdam een havenstaking uit, die zich al gauw over alle Nederlandse havens uitbreidde.

Ik zou naar Indië gaan en had plaats besproken op de "Prinses Juliana", die 29 februari moest vertrekken. De "Tambora" van de Rotterdamse Lloyd zag nog net kans de 22ste te ontsnappen, maar de "Juliana" moest de 29ste aan de kade blijven liggen. Met half-af gepakte koffers stond er niets anders op, dan afwachten.

Voor mij persoonlijk was 't niet zo erg, daar ik bij mijn ouders thuis was. Bovendien had ik, uitgezonden door "Klononiën", al een voorschot ontvangen. Maar veel passagiers, vooral verlofgangers, zaten met het probleem, dat ze hun pension al hadden opgezegd. Daarbij zal menigeen de bodem van zijn spaarkistje al hebben gezien. Zoals later bleek, waren enkele heren maar vast met de Franse mail vertrokken, daar zij op een bepaalde tijd terug moesten zijn. Zodoende waren er een paar onvolledige gezinnen aan boord.

Eindelijk op een maandag, 30 maart, kreeg ik bericht, dat de "Prinses Juliana" de zaterdag daarop, dus 4 april zou vertrekken, al was de staking nog in volle gang. Er was echter een "maar" bij, n.l., dat de passagiers er zelf voor moesten zorgen, dat hun bagage aan boord kwam, want de stakers verkozen dat niet te doen. Mijn vader nam dadelijk een witkiel in de arm (van het stoomtramstationnetje hoek Reinkenstraat-Laan van Meerdervoort), die op zich nam daarvoor te zorgen. Inderdaad vond ik later koffers en kisten netjes op hun plaats. Maar we waren er nog niet. Donderdag daarop een nieuw bericht. De passagiers moesten allen naar IJmuiden, waar de "Juliana" heen zou stomen. Ook alweer, om mogelijke moeilijkheden in Amsterdam te vermijden. Mijn vader bracht me weg. We gingen eerst naar Haarlem, waar 't perron al vol mensen stond. Hier moesten we wachten op een andere tram.

Men liep wat heen en weer, keek elkaar eens aan met een blik van: "ben je ook voor de "Juliana"?
Eindelijk kwam dan de trein, die ons allen opnam. We moesten echter in Velzen wéér uitstappen, waar nog reizigers uit het Noorden zich bij ons voegden. En toen werd de hele koempoelan met een extra trein naar IJmuiden gebracht, helemaal naar de vissershaven, waar de "Juliana", buiten de sluis, op ons lag te wachten. Daar kregen we weer iets bijzonders te horen: de wegbrengers mochten niet mee aan boord. Het werd dus een haastig afscheid nemen op de rommelige kade. Djongossen brachten de handbagage boven. En toen werd het urenlang elkaar toeroepen en toewuiven. Mijn vader ging maar weg en velen volgden zijn voorbeeld. Je had toch niets meer aan elkaar.

Om 6 uur werden de trossen losgegooid en weldra was de boot in volle zee. Het laatste, wat we van Holland zagen, was de vuurtoren van West-Kapelle.

De volgende avond omstreeks zeven uur arriveerden we te Southampton. De Engelse havenarbeiders hadden zich echter solidair verklaard met hun Nederlandse collega's. Het gevolg was dus, dat we geen kolen konden laden en op de ree moesten blijven liggen. De post en 17 Engelse passagiers werden met stoombootjes naar de "Juliana" gebracht. Zo kreeg ik nog een briefkaart van mijn vriendin, die met de "Tambora" vertrokken was, met, als enig opschrift: "Ik ben benieuwd of je me de volgende week volgen zal." Zes weken had die kaart daar liggen wachten!

Na een uur lieten we Engeland achter ons liggen en "Wat nu" zei de kapitein. Het was de eerste en enige keer, dat ik de volledige zeereis maakte. Al eerder en ook later embarkeerden en debarkeerden we altijd in Genua of Marseille. Hoewel de oorlog al 17 maanden geleden geëindigd was en de boten weer door het Suez-kanaal gingen, werden deze havens nog niet aangedaan. Men was daar de gevolgen van de oorlog zeker nog niet te boven gekomen. Zo ging ik dus ook voor 't eerst door de beruchte Golf van Biskaye, die echter bijzonder rustig was. Nog vóór we door de Straat van Gibraltar voeren, kwam de kapitein met het verheugende nieuws "We moeten Algiers aandoen, om kolen in te nemen". Dit was uit Holland geseind.
Zo kwamen we daar de 12de 's morgens om zeven uur op de ree te liggen, vanwaar we de "Witte Stad" in het jonge zonlicht zagen schitteren. Werkelijk een uniek gezicht.
Natuurlijk haastten de meeste passagiers zich naar de wal, waar bleek, dat de stad niet zó helder was, als ze vanuit zee geschenen had. Toch was 't een vrolijke stad met mooie gebouwen, w.o. het Postkantoor.
In de benedenwijk was't een echt Frans gedoe langs de straten en in café's

en restaurants. We lieten ons ook naar boven rijden door het oude inheemse gedeelte, waar de Oosterse sfeer je al tegemoet kwam. Veel huizen, vlak aan de straat gelegen, hadden hun huisdeur openstaan, zodat we een blik naar binnen konden werpen. Tot onze verbazing zagen we verscheidene gangen bekleed met Delftse tegeltjes. Op de markt, die aan een Indische passar deed denken, stopten we even. Al gauw kwamen enkele bloemenverkopers naar ons rijtuig en werden de dames omhangen met kransen.

's-Avonds om zeven uur, nu bij dalende zon, vertrokken we, blij, dat de staking ons tenminste ook iets aardigs had bezorgd. We bleven nu vlak langs de Afrikaanse kust varen en hadden de volgende dag bij opkomende zon een mooi gezicht op het bergland.

Verder verliep de reis normaal. Port-Said met Simon Artz! Suez-kanaal, Rode Zee, over een spiegelgladde Indische Oceaan naar Colombo. Daarna werd de zee wat woeliger, zodat de boot een ietsje begon te slingeren, gelukkig niet stampen, zodat de verjaardag van Hare Koninklijke Hoogheid behoorlijk gevierd kon worden.

De "Prinses Juliana" maakte nu pas weer haar eerste reis naar Indië. Een bootsman vertelde me, dat **zijn** schip door de Amerikanen in beslag was genomen, om troepen te vervoeren, naar Europa. "O, o, wat zag mijn "Juliana" er uit, toen we haar terug kregen. Onherkenbaar! Ach, die Amerikanen kunnen niet met schepen omgaan." Aldus de ontboezeming van deze zeerob. In elk geval had 't lang geduurd, eer het schip weer volledig was opgeknapt.

Bij avond arriveerden we in Sabang; het eerste stukje Indië. Een vrolijk gezicht al die lichtjes van de huizen tegen het heuvelterrein. De meeste passagiers gingen de wal op; men ontliep bij voorkeur het kolen-laden, wat altijd een vuile boel met zich mee bracht. Wie vooral dolblij waren, eindelijk weer eens vaste wal onder de voeten te krijgen, waren de weinige Duitse en Oostenrijkse passagiers. Hoewel de vrede toch al medio 1919 getekend was, mochten deze mensen op last van Albion niet aan wal in de toen nog door Engeland overheerste havens, tot grote ergernis van de betrokkenen natuurlijk. Dat waren dus Port-Said, Colombo en Singapore. Een kleinzielige daad van het grote Brittannia!

In minder dan geen tijd was de soos stampvol. Ook veel Sabangers waren aanwezig, blij, dat ze na zeven weken (de Rotterdamse Lloyd ging via Padang) weer een Hollandse mailstomer zagen liggen.

Om 12 uur kwam de hofmeester binnen rennen met het bericht dat allen zo gauw mogelijk naar boord terug moesten, daar 't schip op de ree zou gaan liggen. Later hoorden we de reden daarvan. Er stond in de baai zo'n deining, dat de boot telkens tegen de steiger botste en deze al beschadigd had. Volgens zeggen was zoiets nog niet eerder voorgekomen. Zo mochten we de volgende ochtend Sabang nog van verre bewonderen. Passagiers, die hun eerste Indië-reis maakten, waren er verrukt over en terecht.

Een Javaanse dokter, die met zijn vrouw tot mijn medepassagiers behoorde, had nog kans gezien, naar de wal te gaan en kwam terug met o.a. een sisir pisangs, waarvan ik er ook één kreeg, een echte radja!

Na op de ree van Belawan enige passagiers afgezet en Singapore bekeken te hebben, ging 't nu op Tandjong Priok af. Binnen de pieren werden we feestelijk ontvangen door een gepavoiseerd stoombootje vol afhalers. Luid fluitend voer het om de "Juliana" en haalde deze, bijwijze van spreken, binnen. Natuurlijk stond ook de kade vol mensen. Eindelijk weer een Hollands mailschip! Op 6 Mei!

Hoe lang de staking toen nog geduurd heeft, ben ik vergeten maar in elk geval ging ze met heel wat minder tam-tam gepaard dan tegenwoordig!

B. v.d. E. - v. H.

Ma zag Rogier al aankomen en gniffelt om de schrik die hij straks zal ontketenen, terwijl de kinderen nog in het "nymphenbad" ronddartelen. Inderdaad blijkt de plotselinge verschijning van een "boeleh" (blanke) in de desa ver achter Tjitjurug voor heel wat jonge kinderen iets zó ongewoons te zijn, dat ze meestal met wijd open ogen en mond het verschijnsel aanstaren. (Het tafereeltje dateert van die wandeling bij Tjimelati in de Tong Tong van 1 Okt.).

INDIAANSE HUMOR UIT ZUID-AMERIKA

De tatu, de tapir en de yacaré

De tapir en de krokodil, yacaré, ontmoetten elkaar op de oever van een rivier en kwamen overeen om samen aarde en water te beheersen. Maar de tatu, die ze in zijn verborgen hol gehoord had, dacht dat deze samenspanning van twee zulke machtige wezens niet veel goeds voor hem kon opleveren, en besloot er wat op te verzinnen.

Hij wachtte totdat de tapir alleen was en zeide: "Machtig heer, ik heb uw hulp nodig. In een poel aan de oever zit mijn grootmoeder gevangen in de modder; gij, het machtigste dier van alle, zoudt ge mij en haar niet willen helpen om er haar uit te halen?" "O, jawel," zei de tapir, gevleid. En hij kwispelde met zijn staart. "Als ik de fluit blaas, dan maar trekken!" zei de tatu.

"Bien!"

Toen haastte de tatu zich naar de krokodil en prees hem als de machtigste der dieren. En hij vroeg hem gelijkerwijze, en ook de krokodil kwispelde met zijn staart.

De tatu begon op zijn fluit te blazen en beide beesten begonnen uit alle macht te trekken, maar zij hadden blijkbaar niet in de gaten dat zij aan elkanders staarten trokken. Zo nu en dan trok de yacaré harder dan de tapir, en dan weer de tapir harder dan de yacaré. Zij waren beide even ijdel en vastbesloten om de grootmoeder van de tatu, tot hun eigen eer, uit het slijk te halen. Maar daar zat geen tatu of grootmoeder van een tatu in, zij slingerden hun staarten als het ware om hun eigen ijdelheid, en zij werden er tenslotte ten dode vermoeid van. Zij bleven vechten, zonder goed te weten, waarom zij vochten. De tapir koelde zijn woede op de yacaré, en yacaré op de tapir. Zij trokken en vervloekten elkaar, vergetende dat ze elkaar nog zo kort geleden bondgenootschap hadden beloofd. De staarten raakten eindelijk uit elkaar. De tapir kroop moeizaam op het droge en de yacaré dook onder in de wateren. En zij zagen elkaar daarna liefst niet meer......

De tatu zat op de oever, en speelde vergenoegd op zijn fluit......

Naverteld door J.C.H.

HET GELUK VAN HET JAGEN

"De jacht behoort tot het zuiverste repertoire van het menselijk geluk".
JOSé ORTEGA Y GASSET

Priet - Praet Met Oud Sumatra Jagers

Er is gode zij geloofd en geprezen op Sumatra nog steeds zeer veel wild voorhanden. Dat heb ik gedurende mijn laatste reis, waarvan ik op 25 mei j.l. ben teruggekeerd, kunnen konstateren. Het eiland is (nog steeds) dun bevolkt, de plaatsen waar de dieren zich ophouden zijn door de ontzaglijke begroeiing van het terrein en de erbarmelijke staat waarin de wegen zich bevinden, vaak moeilijk bereikbaar. Ideale toestanden dus voor Wild Life! Van de 61 diersoorten die in Indonesië worden beschermd komen er alleen op Noord-Sumatra 25 voor. De voornaamste zijn het spookdier (binatang hantu) orang hutan, badak, tapir, de Sumatraanse berggeit (bosgeit-kambing utan dari Sumatera) de miereneter, de olifant, tijger (macan gembong, harimau loreng Sumatera) Macan kumbang...... de beo, de burung kuau (argusfazant)...... marabu, bangau TONG-TONG (!!!!!)...... heb ik gefilmd in de vrije wildbaan ergens bij Bireuën in Aceh, terwijl meneer bezig was op de sawah op kikkers te jagen...... enzovoorts.

Als duidelijk aantoonbaar is dat tijgers en olifanten de bevolking overlast bezorgen, mogen zij met een speciale vergunning worden geschoten. Of dat schieten wel op de meest deskundige wijze en met adequate wapens gebeurt, meen ik te moeten betwijfelen. Leest u dit bericht eens, dat ik uit The Straits Times van 17 april j.l. knipte:

"Tiger terror in village".

Jakarta. Mon. Police shot dead one tiger and WOUNDED FOUR OTHERS when a group of 14 these animals rampaged through a remote village in central Sumatra.

Antara News Agency said today that the rest of the tigers fled into the jungle but not before they had killed six cows in the village near Lake Kerinci" (Reuter).

Heeft u het gelezen? Wounded four others! Dat is het resultaat van ondeskundig schieten en als deze dieren niet aan hun verwondingen zijn bezweken worden het......man-eaters!

Dit was dus een bericht van 17 april en het drama speelde zich af in de buurt van "Lake Kerinci". Hieronder volgt het tweede bericht, nu uit de Straits Times van 22 mei 1973.

"Jakarta. Mon. Forty people mainly rubber plantation workers have been killed by tigers during the past four months in the Ogan Ulu area of southern Sumatra The Jakarta Daily Indonesia Raya reported today" (Reuter)

Het is dunkt mij precies hetzelfde verhaal als het vorige in die zin, dat in Lake Kerinci de 4 tijgers, als zij hun verwondingen overleven, man-eaters worden, terwijl die van Ogan Ulu het al zijn. Ook hier: beschoten, verwond en wel dusdanig dat het normale bemachtigen van prooidieren niet meer goed mogelijk is geworden.

Er is nog een andere mogelijkheid en wel deze: mij werd verteld dat op vrije dagen uit Jakarta "hele karavanen" de stad uittrekken om ter jacht te gaan. Deze expedities strekken zich uit tot zuid-Sumatra. Wel? Wegschieten van alles dat voor de loop komt, herten, wilde zwijnen, kidangs...... geen prooidieren voor de roofkatten...... pak het vee of de mens!

Hondsdolheid.

Wat heeft Rabiës met jacht te maken? In Padang wel iets.
Dit is een bericht uit de Sinar Pembangunan van 16 mei 1973: "Anjing gila mulai berjankit di Padang".
Medan (SP)
Sejak 2 januari '73 sempai dengan akhir april '73 yang lalu, di RSUP Padang ter catat sejumlah 342 orang penduduk yang korban digigit anjing gila. Diantara jumlah korban tersebut seorang tak dapat ditolong jiwanja dan meninggal dunia......"

Vrij vertaald komt het hierop neer: In Padang werden 342 mensen door dolle honden gebeten in de periode 2 januari tot eind april 1973 (korban = slachtoffer) Een kon er niet geholpen worden en overleed.

Zijn er in Padang, een overwegend Mohamedaans gebied, zoveel honden? Ja! Men koopt ze nl. daar van alle kanten op om er......jachthonden, meer speciaal drijfhonden van te maken. Niet direct om gemakkelijker aan b.v. hertevlees te komen, dan wel om te kunnen pronken met zijn intelligent en wakker dier: "Adoeh, mijn ghon haweldeh ih" !

De tijgerkat.

Ze moesten het doden van dit bijzonder fraaie dier desnoods met geweld verbieden.
In een toko op Kesawan in Medan zag ik maar liefst 8 (acht) opgezette exemplaren. Van het opzetten hebben de Indonesiërs beloen makan kedjoe! Gaat u b.v. eens naar het knekelhuis van de dierentuin in Pematang Siantar Als u daar de staaltjes van "opzetkunde" heeft aanschouwd, nou, de haren rijzen je ten berge. Het is ontzettend zo verbluffend slecht het allemaal is gedaan.

Enige weken geleden was ik op jacht in een pang-long in de buurt van Stabat en midden in de nacht zag ik het felle licht van een koplamp onmiddellijk gevolgd door een "bens" uit een Springfield 30-'06. Apa? Alweer een in tweeën geschoten tijgerkat!

En verder lieve mensen heb ik mij bedronken aan het machtige Sumatraanse landschap. Waar ik nooit genoeg van krijg naar te kijken. De ruige, dicht begroeide hellingen van de Bukit Barisan, luisteren naar een ruisende sungai of een jubelende tjotjak rawa die ergens in een diep ravijn een ode brengt aan de zon......

Deze keer heb ik erg veel geschoten ......met een Super Acht! De ene film na de andere. Ben toch zo verrekte benieuwd naar het resultaat. Kan ik je niet zeggen!

(wordt vervolgd)
G. H. Bartman

Minimum *f* 6,— van 1 tot 3 regels; per regel meer, *f* 2,50 meer.
Voor niet-abonnees dubbel tarief.
Maximaal aantal regels 6.
Voor advertenties onder nummer *f* 2,— meer voor opzenden van ontvangen brieven.
Voor opzenden brieven onder nummer naar het buitenland totaal *f* 3,— meer.

M.O.R. Handels-, Financ., Ass. Kantoor. Grijpt Uw kans: kies zelfstandigh. door groei en zekerh. v. Uw spaargeld. TORREVIEJA/ALICANTE: apart./bung. v.a. *f* 295,— / *f* 345,— p.w.., 3-6 pers. COSTA DEL SOL appartem. v.a. *f* 56.000,—. Inl. tel. 070 - 65 40 49.

Participatbew. *f* 1250,— p. st. rente 12 % p. j. Contract. 10 j. gegar. FLORIDA V.S. grondst. v.a. *f* 8000,— term. bet. ± 8 j. Verzeker.: 1e, 2e, tophyp. N.B. autoverz. per kwartaal. Inl. 2e Schuytstr. 84, Den Haag, Tel. 65 40 49, b.g.g. 29 99 69 voor belegg.

Wie kan mij helpen? Te koop of te leen gevr. boek W. V. V. v. Riemsdijk: Zijn naaste fam. en afstammelingen. J. Rengersen, G. Metsustr. 6, Apeldoor, Tel. 05760 - 5 12 28.

Wie weet iets omtrent: Fam. Ph. v. Veenendaal-v. Rijck, vroeger adr. (25 jr. geleden): Dj. Baroe G. 129, Tjimahi. Inl. a. Fam. L. v. Run v. Rijck, v. Woudenbergstr. 155, Den Haag.

Kennism. gez. door hr. 50 jr. m. dame boven 35 jr. Huw. niet uitgesloten. Br. onder nr. 2614.

Gevr. bij oude dame (omg. Leiden): dame v. licht huish. werk en gezelschap; intern. Inl. aan: Mevr. Paauwe, Aert v. Nesstraat 805, Oegstgeest; Tel. 01710 - 5 54 12.

Wie weet adr. v. Hr. Bub, keramisch expert; na oorlog in Surabaja. Inl. a.: E. Heyman, die in krijgsgev. portret v. hem getek. heeft; Polsbroekstraat 79, Den Haag.

World Lotus Society maakt Uw bestaan zinvoller en gelukkiger. Vraag eens nadere inlichtingen over onze schriftel. kursussen in kreatieve psychologie, biofeedback, mentaltraining. Ontwikkel Uw latente vermogens spelenderwijze. Alle inlichtingen: W.L.S. Postbus 6140, Den Haag.

Overwintering m. réductie of vacantie: riant bovenh. v. privé châlet v. 6 pers. nabij Benidorm. Tel. 02260 - 33 86 of 05400 - 1 36 75.

Z. LIMBURG T.h. bij GULPEN op Camp. in rust. hoek 4-6 pers. STA-CARAVAN, aparte 2-p. slaapk., W.C., koelk., forn., electra, strom. water, schitt. uitz., kach., ½ u. v. Belg./Duitse gr. Tel. 020-192878

Gevr. bij Wed. beschaafde Ind./Indon. Wed. van ± 40 jr. m. eigen ink. v. huishing, intern, tegen kost en inwoning. Inl. a. Mevr. J. Kooyman-de Vries Merellaan 417, Maassluis.

Te koop gevr.: Djokja's zilv. vaas/schaal. Br. m. vraagpr. aan: Mevr. Z. G. de Wal-Gorseling, Ruimzicht 22, Amsterdam.

Erv. Masseuse heeft tijd v. patiënten. Ook ontspanningsmassage (pidjit). Alleen dames. Tel. 020 - 44 18 44 na 18 uur.

REüNIE BESAR OP DE 16e PASAR MALAM DEN HAAG
24 t/m 30 juni 1974 HOUTRUST

De stichting Tong Tong organiseert op de 16e Pasar Malam Den Haag (van maandag 24 t/m zondag 30 juni in de Haagse Houtrusthallen) een drietal koempoelans voor oude sobats in de Rotonde van Houtrust waarop we elkaar onder het genot van een koude pils en een nasi rames weer eens kunnen bijpraten. Natuurlijk zal er krontjongmuziek zijn. Na afloop kan men op de Pasar Malam gaan nontonnen.

VRIJDAGAVOND 28 JUNI: REüNIE "WEST-JAVA" (aanvang: 19.00 uur)
ZATERDAGMID. 29 JUNI: REüNIE "OOST- en MIDDEN-JAVA" (aanv.: 12.00 uur)
ZONDAGMID. 30 JUNI: REüNIE "DELI en BUITENGEWESTEN" (aanv.: 13.00 uur)

Toegangskaarten (inclusief nasi rames, consumpties en entree Pasar Malam) verkrijgbaar door *f* 15,— over te maken op giro 75 83 89 van de stichting Tong Tong, Lange Voorhout 25 B, Den Haag, onder vermelding van de gewenste datum (vergeet niet uw adres te vermelden).

Nadere informatie: stichting Tong Tong, tel. (070) 18 05 85 en 64 52 49.

RESERVEER TIJDIG — SUGGESTIES VAN HARTE WELKOM
BEPERKT AANTAL PLAATSEN

UITDRUKKELIJKE MEDEDELING

Het TIJDSCHRIFT Tong-Tong staat in geen enkele relatie tot de STICHTING Tong-Tong die de pasar malam organiseert. Dit is een zelfstandige organisatie waar ons blad geheel buiten staat. Zoals gebleken is leidt de naamsovereenkomst tot misvattingen. Betalingen voor abonnement, toko of boekhandel Tong-Tong UITSLUITEND op gironr., 6685. Stortingen op andere rekeningen moeten wij als niet gedaan beschouwen. Dir. Tong Tong bv.

TOKO EN BOEKHANDEL TONG-TONG

Prins Mauritslaan 36 - Den Haag - Telefoon 070 - 54 55 00 - Giro 6685

OPENINGSUREN : **Donderdag 10 - 2**
Zaterdag 10 - 2

MINDER PLASTIC, MEER BAMBOE IN HET NIEUWE JAAR !

Wij ontvingen een grote sortering vlechtwerk uit Tangerang en Jakarta:

bakoel (mandje voor beras, groenten of vruchten *f* 5,—, *f* 3,50
Tampa 40 cm middell. *f* 4,50
Tampa 50 cm middell. *f* 6,50
Grote tampa 95 cm mdl. (heer erg groot!) In Indonesië gebruikt om tapioca te drogen. Wie een grote kamer of lege wand heeft, heeft er een prachtige decoratie aan *f* 27,50 Wel zelf halen, want geen postbode kan er mee over straat Van Gend en Loos wel.
tanggok (kaloh) 3 maten *f* 2,50, *f* 3,50 en *f* 5,—.
Koekoesan groot *f* 5,—
iets kleiner *f* 4,—
Pangkie, handige duvelstoejagers in huis en tuin! *f* 5,—
Fijnere soort *f* 8,50
Ajakan (groffe zeef) *f* 4,—
Tenong (enkele exemplaren) maar 2 verdiepingen-doos handig om boemboes of allerhande rommeltjes in op te bergen. Erg sierlijk in de huiskamer *f* 10,—

BESEKS. Leuke opberg of verzendmandjes met deksel. Van grof gevlochten bamboe.
3 maten *f* 5,—, *f* 2,50 en *f* 3,—
Tjentongs van djati *f* 2,75
idem licht hout *f* 1,50

Indonesische volkskunst in de keuken! Houten koekvormpjes voor verschillende koekjes, zoals: satroe asem, katjang idjo e.d. Voor een opvallende wand-of deurversiering, maar ook om praktisch te gebruiken natuurlijk. *f* 3,50 en *f* 4,50

Sambelans van Vamu:

Sambel heet - sambel gewoon - nasi goreng - taotjo - ebi - gado-gado. Deze week nog *f* 1,50 p. pk.
Tjita Rasa, kant en klaar boemboe in pakjes à *f* 1,50. Voortreffelijke smaak, U hoeft niets bij te kruiden. Opor - rendang - laksa - boemboe rudjak - boemboe Bali - besengek - lodeh - rawon - nasi goedek - lemper - b. sate - soto ajam.

Boemboe Saidja, droge boemboe, gemakkelijk en smakelijk *f* 1,10 p. pk. Rawon - karee - goelai - boemboe Bali en boemboe roedjak - lodeh.

Kajoepoetih 100 cc *f* 6,—
50 cc *f* 3,25
Mentholstift (klein) *f* 4,75
Param per blokje *f* 0,90
Obat tioep *f* 2,50
Mupa balsem *f* 3,35
kl. blikje idem *f* 0,80

Essences (moesten we helaas in prijs verhogen) Rose - vanille - pistache - pisang ambon - pala per fl. 1,20, 100 cc fles *f* 6,75

Kleurstof: rood - groen - geel p. fles *f* 1,06

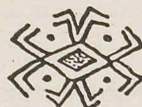
Wilde bloemen van de wereld,
Barbara Everhard *f* 62,50
(*f* 3,— in prijs verhoogd! Wij berekenen U als compensatie nu GEEN portokosten!)

"Vijftien jaar Boven-Digoel",
I. F. M. Salim *f* 49,50
(*f* 7,— in prijs gestegen. Als compensatie GEEN portokosten!)

Net verschenen: "Bloemen voor Nippon" Augusta Lampe. Belevenissen tijdens de Japanse bezetting *f* 9,90 porto 90 ct.

Sprookjes voor grote mensen:

Noord-Amerikaanse Indianensprookjes
Sprookjes uit Tibet
Zweedse volkssprookjes
Chinese sprookjes
f 5,— per deel plus 90 ct. porto.

Ketjap Vamu:

zoet - zout - sedang *f* 2,90 per fles.
Ketjap Kediri, topkwaliteit *f* 4,60 per fles
Asemstroop, zuiver, zuinig in gebruik *f* 4,60 per fl. Chili sauce, pittig, maakt loempia en pangsit extra lekker *f* 2,85
Keukenasem, ongezoet zuiver van smaak, voor al uw gerechten *f* 2,75
Satroe asem, per ons 90 ct., $1/2$ pond *f* 2,25
Akar wangi, geurig voor de linnenkast, motwerend! Vers ontvangen, per bosje *f* 1,25
Nog enkele akar wangi waaiers *f* 4,— (incl. porto)

BOEKHANDEL TONG TONG

LAGER, LAAGST

Voor *f* 5,— (uit onze opruiming)
De wonderbaarlijke wereld der toekomstvoorspellers, Chandu. De wonderbaarlijke wereld der magiërs, Chandu.
Ik herinner mij, Luns
Toekomst shock, Alvin Toffler
Gesprekken met bekende Nederlanders, Godfr. Bomans
Moeder, gedichten en kleurenfoto's
5 Gelukbrengende wolken, v. Gulik
Labyrint in Lan-Fang idem Fantoom in Foe-Lai idem
Ideeën, Multatuli
Dode Lente, Rachel Carson
Handboek vervuild Nederland
Het verzorgen en kweken van Cactussen, H. Herold
Kabelpiraten, Oswald Wynd
My contact with flying saucers, Dino Kraspedon
Het grote wonder, Praktische raadgevingen voor de a.s. moeder
In de tijd van Tunc, Lauwrence Durrell

Voor *f* 10,—

De scharlaken stad, Hella Haasse. De ingewijden, idem. Het woud der verwachting, idem.
Kooplui vervoveren de wereld, H. Schreiber
Tropische vogels, dl. I en II (per deel 10,—)
Fazanten en pauwen, R. R. P. v.d. Mark
Wereld der Dieren, vogels, Elseviers
idem Lagere dieren. idem Amfibieën.
Nick Carter, de grootste detective van USA.
Konink. der Ned. in de 2e wereldoorlog, L. de Jong (voorspel)
idem deel 1 en 2 tesamen voor *f* 25,—

HOGER HOGER !

Iedere keer als we een boek bestellen bij de uitgever blijkt de prijs verhoogd. Het waarom, en waarom zoveel, blijft altijd een vraag, er is namelijk voor elke verhoging wel een antwoord te verzinnen? Om U een voorbeeld te noemen: Keyners kookboek kostte 5 jaar geleden *f* 7,90. Precies hetzelfde boek, geen letter aan veranderd of verbeterd kost nu *f* 10,90. De meest onbeschofte prijsverhoging vinden we wel die van "Wilde Bloemen van de Wereld" dat we U in ons vorige blad aanboden voor *f* 59,50 en dat we nu officieel voor *f* 62,50 moeten verkopen. Zelfde oplage, zelfde boek. En vertelt U me alstublieft niet dat het door de olie komt!
"Vijftien jaar Boven Digoel" van I. F. M. Salim kocht U de vorige week misschien nog voor *f* 42,50. Nu kunt U er *f* 49,50 voor betalen!
"Van regeringswege" wordt getracht de schaamteloze prijsopdrijving van particulieren te beperken. Maar deze boekenprijzen zijn legaal, aldus onze boekenleverancier die onze verontwaardiging niet kon delen. "Anak Kompenie" had volgens de huidige stand allang *f* 7,90 moeten kosten i.p.v. *f* 4,15 en het is onbestaanbaar dat zo'n dikke softback als "Piekerans van een straatslijper" nog steeds *f* 9,50 kost. Iedere ander boek van dit formaat kost *f* 14,90 of *f* 18,90 .Zolang we echter niet voor de rechter worden gesleept blijven we onze eigen uitgaven tegen de oude prijs verkopen. Maar houdt U voortaan wel rekening met de plotselinge stijging van andere boekenprijzen. Wij kunnen er niets aan doen.

L.D. (Boekhandel)

sekali
Van Nelle
tetap
Van Nelle

VAN NELLE